

**TILLGODOSEENDET AV DE GRUND-
LÄGGANDE OCH MÄNSKLIGA
RÄTTIGHETERNA I FINLAND**
- samlade observationer för 2019

**Tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga
rättigheterna i Finland**
- samlade observationer för 2019

Sammanställd av: Emmi Kupiainen
Layout: Joonas Tupala

IOK julkaisu 1/2021:
ISSN 2670-1944
ISBN 978-952-7117-43-9

Människorättscentrets publikationer 1/2021
<https://www.manniskorattsentret.fi/publikationer/>
© Människorättscentret
2021 Helsinki

Presentation av publikationen	6
Myndigheter som förekommer i publikationen	8
De högsta laglighetsövervakarna och Finlands nationella människorättsinstitution	8
Statsrådets justitiekansler	8
Riksdagens justitieombudsman	9
Människorättscentret	10
Människorättsdelegationen	11
Specialombudsmännen	11
Barnombudsmannen	11
Jämställdhetsombudsmannen	12
Underrättelsetillsynsombudsmannen	12
Dataombudsmannen	13
Diskrimineringsombudsmannen	13
Övriga myndigheter	14
Regionförvaltningsverket	14
Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden	15
Rådet för bedömning av lagstiftningen	15
Myndigheter under planering	16
Ombudsman för äldreomsorgen	16
Rapportör om våld mot kvinnor	16
Observationer och utmaningar enligt grundläggande fri- och rättighet	17
1 Jämlikhet	17
Barnets bästa och jämlikhet mellan barn	17
Diskriminering av sexuella minoriteter och könsminoriteter	18
Diskriminering på grund av etnicitet	19
Diskriminering i arbetslivet	19
Rätt till jämlikhet för personer med funktionsnedsättning	21
Jämlikhet gällande blodgivningsförbud	23
Hatretorik och hatbrott	23
Jämlikhet i digitala tjänster	24
Jämlikhet vid assisterad befruktning	24
Jämlikhet och jämställdhet inom idrott	25
Jämlikhet på regional och lokal nivå	25
2 Rätten till liv, personlig frihet och integritet	26
Rättigheter för barn som placerats utom hemmet	26
Självbestämmanderätt för personer i institutionsvård	27
Barnets rättigheter i internationell krigföring	28
Våld mot och diskriminering av barn	29
Våld mot kvinnor	30

Begränsande åtgärder och maktmedel inom hälso- och sjukvården	31
Fångars och häktades rättigheter	32
3 Skydd för privatlivet	33
Äldre personers rätt till integritet	33
Barnets rätt till integritet	33
Fångars rätt till integritet	34
Integritetsskydd i myndigheternas lokaler och förfaringsätt	35
Integritet och underrättelsemyndigheternas verksamhet	35
4 Religions- och samvetsfrihet	36
Religionsfrihet i utbildningen	36
5 Yttrandefrihet och offentlighet	37
Avvägning av yttrandefrihet och integritetsskydd	37
6 Mötes- och föreningsfrihet	39
Demonstrationer och besvärsmätt	39
Förbud mot föreningens verksamhet	39
7 Rösträtt och rätt till inflytande	40
Barnets rätt att delta i samhället	40
Säkerställande av möjligheten att rösta	40
8 Kulturella rättigheter	41
Barnets rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning	41
Barnets rätt till en trygg grundläggande utbildning	42
De grundläggande och mänskliga rättigheterna i myndigheternas verksamhet	42
9 Rätt till eget språk och egen kultur	43
Tryggande av språkliga rättigheter	43
Barnets språkliga rättigheter	43
10 Urfolkens rättigheter	44
Samernas språkliga jämlikhet	44
Undervisning på samiska	45
Sannings- och försoningskommissionen för samer	45
11 Näringsfrihet och rätt till arbete	46
Arbetsrelaterat utnyttjande	46
Brister i arbetsvillkoren	46
12 Rätt till social trygghet	47
Rätt till social trygghet för offer för människohandel	47
Äldre personers rätt till social trygghet samt social- och hälsovårdstjänster	47
FPA:s verksamhet för att tillgodose den sociala tryggheten	48
Barnfattigdom	49
Servicestrukturer för barnfamiljer	49
Barnets och föräldrarnas rättigheter vid skilsmässa och familjeledigheter	50
Missbrukar- och mentalvårdstjänster för barn och unga	50
Brister inom barnskyddet och dess eftervård	50
Könsstymning	51

Brister i hälso- och sjukvårdstjänsterna	52
Rätten till social trygghet samt social- och hälsovårdstjänster för personer med funktionsnedsättning	52
13 Ansvar för miljön	53
Miljötillståndsärenden	53
14 Rättsskydd	54
Äldre personers rättsskydd	54
Barnets rättsmedel	54
Brister i rättsväsendets verksamhet	55
Gottgörelse av kränkningar av de grundläggande och mänskliga rättigheterna	55
Asylsökandes och papperslösa personers rättsskydd	56
Rättsskydd för personer med funktionsnedsättning	56
Rättsskydd för Tullens och brottspåföljdsmyndighetens kunder	57
Resursbrist ett hinder för tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna	57
Bedömning av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna	58
Avgöranden och rekommendationer till Finland av internationella övervakningsorgan för konventioner	60
Europarådet (ER)	60
Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)	60
Europeiska kommittén för sociala rättigheter (EKSR)	61
Europarådets expertgrupp mot människohandel (GRETA)	62
Europarådets expertgrupp för åtgärder mot våld mot kvinnor och våld i hemmet (GREVIO)	62
Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI)	62
Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter	63
Förenta nationerna (FN)	63

Presentation av publikationen

Människorättscentret har i denna publikation sammanställt observationer av de självständiga och oberoende aktörer (övervakare av de grundläggande och mänskliga rättigheterna) som övervakar och främjar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Observationerna gäller brister och problem i tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland. Publikationen inbegriper också några avgöranden av de högsta domstolarna och diskriminerings- och jämställdhetsnämnden. Uppgifterna har i huvudsak samlats in från års- och verksamhetsberättelserna för 2019 samt webbmeddelanden. De flesta observationer är fortfarande aktuella. I vissa fall har man också tagit med information för 2020, då det har skett betydande förändringar i ärendet. Uppgifter för 2020 har dock inte systematiskt inkluderats i sammanställningen.

I publikationen betonas de ämnesområden och rättigheter som för närvarande ingår i Människorättscentrets allmänna uppföljning av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Syftet med sammanställningen är i första hand att stödja utvecklingen av centrets uppföljningsarbete. Den är inte en heltäckande presentation av alla observationer som gjorts i samband med övervakningen av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. I beredningen av sammanställningen har övervakarna i fråga inte hörts och sammandragen har i huvudsak gjorts av Människorättscentret för denna publikation. Mer information om de fall och exempel som nämns i publikationen fås på den berörda aktörens egen webbplats, i aktörens berättelser eller genom att i form av

en begäran om information söka information i databaserna med beslut.

De teman som valts till publikationen presenteras i den ordning de finns i paragraferna i grundlagen och underpunkterna i dem i alfabetisk ordning.

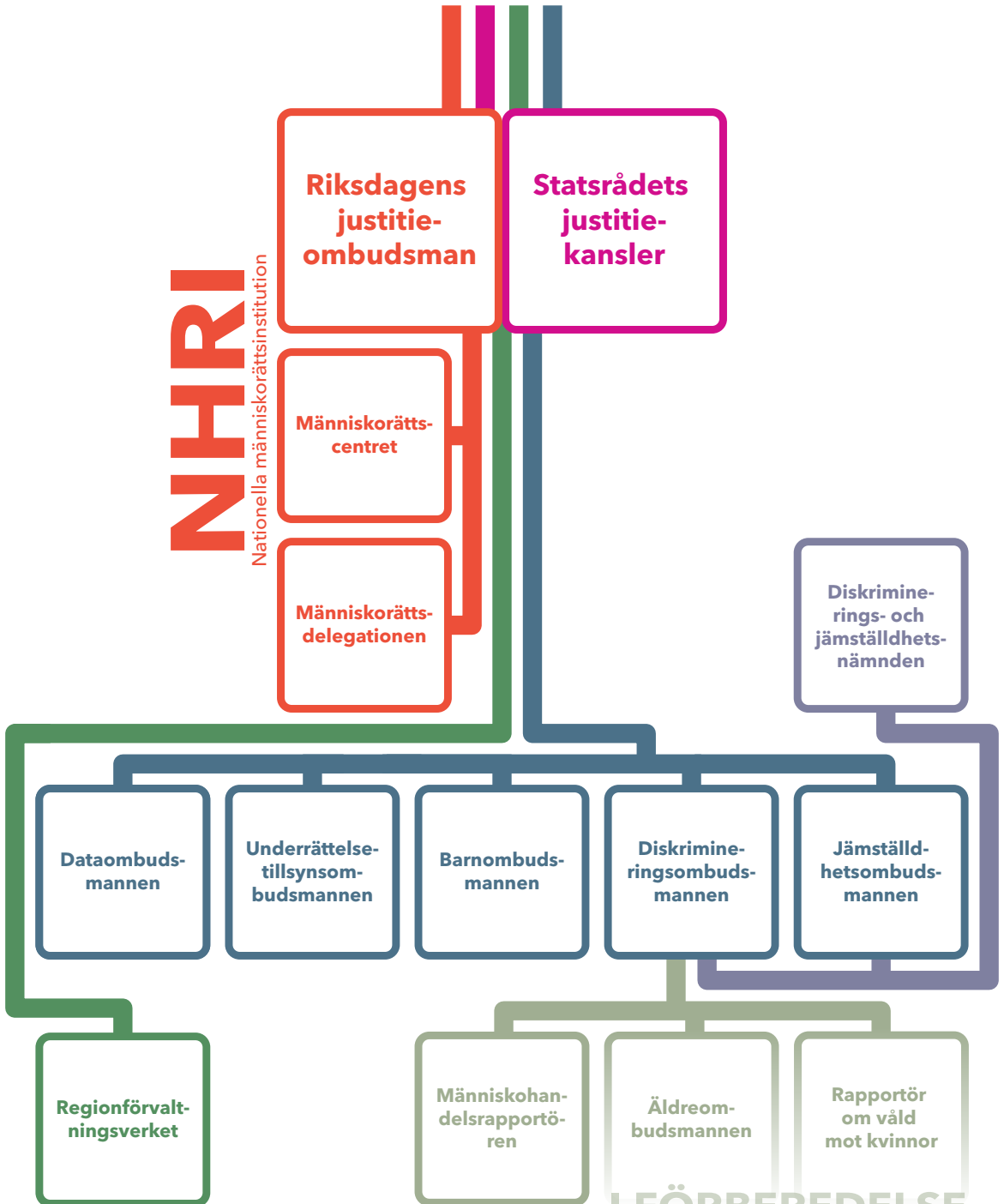
Människorättscentret publicerade den första motsvarande sammanställningen av övervakarnas observationer 2020.¹ I fortsättningen kommer observationer av övervakarna av de grundläggande och mänskliga rättigheterna att i tillämpliga delar inkluderas i Människorättscentrets egen uppföljning och rapportering.

Följande myndigheter och domstolar har lyft fram problem som har behandlats i publikationen:

Riksdagens biträdande justitieombudsman
Regionförvaltningsverket
Riksdagens justitieombudsman
Människorättscentret
Människorättsdelegationen
Högsta förvaltningsdomstolen
Högsta domstolen
Rådet för bedömning av lagstiftningen
Barnombudsmannen
Statsrådets justitiekansler
Jämställdhetsombudsmannen
Underrättelsetillsynsombudsmannen
Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden
Diskrimineringsombudsmannen

¹ Människorättscentret, Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa – koottuja havaintoja, Människorättscentrets publikation 2/2020 (2020) (på finska) https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/9108033/PIO_havaintoja_+IOK+2-2020.pdf

Grund- och människorättsaktörer i Finland

Myndigheter som förekommer i publikationen

De högsta laglighetsövervakarna och Finlands nationella människorättsinstitution

Statsrådets justitiekansler

Bestämmelser om den verksamhet som justitiekanslern i statsrådet² bedriver finns i 108 § i grundlagen.³ Justitiekanslerns, biträdande justitiekanslerns och justitiekanslersämbetets verksamhet grundar sig dessutom på lagen om justitiekanslern i statsrådet⁴, statsrådets förordning om justitiekanslersämbetet⁵ och justitiekanslerns arbetsordning⁶. Bestämmelser om justitiekanslerns och riksdagens justitieombudsmans arbetsfördelning finns i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekans-

lern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman (lagen om arbetsfördelning)⁷, som för närvarande håller på att revideras⁸. Justitiekanslern verkar administrativt i anslutning till statsrådet, men är inte en del av det.⁹

Justitiekanslern är vid sidan om riksdagens justitieombudsman den högsta laglighetsövervakaren. Enligt grundlagen ska justitiekanslerns övervaka lagligheten av statsrådets och republikens presidents ämbetsåtgärder samt att domstolarna och andra myndigheter samt tjänstemännen, offentligt anställda arbetstygare och också andra, när de sköter offentliga uppdrag, följer lag och fullgör sina skyldigheter. Justitiekanslern har också uppgifter i anslutning till övervakningen av advokater. Vid utövningen

-
- 2 Webbplats för justitiekanslern i statsrådet <https://www.okv.fi/sv/>.
 - 3 Finlands grundlag 11.6.1999/731 (11.6.1999), <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731#L10P108>, 108 §.
 - 4 Lagen om justitiekanslern i statsrådet 25.2.2000/193 (2000) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000193>.
 - 5 Statsrådets förordning om justitiekanslersämbetet 1.3.2000/253 (2000) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000253>.
 - 6 Justitiekanslerns arbetsordning (2007) https://www.okv.fi/media/uploads/talousasiakirjat/justitiekanslers%C3%A4mbetets_arbetsordning.pdf.

-
- 7 Lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman 21.12.1990/1224 (1990) (lagen om arbetsfördelning) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1990/19901224>.
 - 8 Justitieministeriet, Utredning av de högsta laglighetsövervakarnas uppgiftsfördelning; arbetsgrupp, OMO44:00/2018 lagberedning <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM044:00/2018>.
 - 9 Justitieministeriet, Utredning om grund- och människorättsaktörer, Utredningar och anvisningar 35/2015 (2015) (JM:s utredning, på finska), https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76601/selvitys_perus-ja_ihmisoik_toimijoista_82_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 15.

av sitt ämbete övervakar justitiekanslern att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Enligt lagen om arbetsfördelning befrias justitiekanslern från skyldigheten att övervaka försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, den fredsbevarande personalen, fängelser och andra sådana inrättningar i vilka någon har intagits mot sin vilja samt annat frihetsberövande.¹⁰

Justitiekanslern ska dessutom på begäran ge presidenten, statsrådet och ministerierna upplysningar och utlåtanden i juridiska frågor. Justitiekanslern övervakar statsrådet och republikens president genom att vara närvarande vid statsrådets allmänna sammanträden och vid republikens presidents föredragningar.¹¹ Justitiekanslern ska årligen lämna en berättelse till riksdagen och statsrådet om sina ämbetsåtgärder och sina iakttagelser om hur lagstiftningen följs.¹² Justitiekanslern undersöker lagenligheten i myndigheternas verksamhet genom klagomål eller på eget initiativ samt utför inspektioner och ger utlåtanden. Åtgärder som justitiekanslern kan tillgripa är att ge anmärkningar eller rättelser och förordna om polis- eller förundersökning.

Riksdagens justitieombudsman

Bestämmelser om den verksamhet som riksdagens justitieombudsman¹³ bedriver finns i 109 § i grundlagen. Bestämmelser om justitieombudsmannens verksamhet finns dessutom i lagen om riksdagens justitieombudsman¹⁴, i instruktionen för riksdagens justitieombudsman¹⁵ och i arbetsordningen för riksdagens

justitieombudsmans kansli. Bestämmelser om justitieombudsmannens och justitiekanslerns arbetsfördelning finns i lagen om arbetsfördelning.¹⁶ Justitieombudsmannen verkar administrativt i anslutning till riksdagen, men är inte en del av den.¹⁷ Justitieombudsmannen är vid sidan om justitiekanslern landets högsta laglighetsövervakare.

Enligt grundlagen ska justitieombudsmannen övervaka att domstolarna och andra myndigheter samt tjänstemännen, offentligt anställda arbetstagare och också andra, när de sköter offentliga uppdrag, följer lag och fullgör sina skyldigheter. Vid utövningen av sitt ämbete övervakar justitieombudsmannen att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Grundlagen ålägger justitieombudsmannen att årligen till riksdagen ge en berättelse om sin verksamhet samt om rättskipningens tillstånd och om de brister i lagstiftningen som justitieombudsmannen har observerat.¹⁸ Enligt lagen om arbetsfördelning är justitieombudsmannen skyldig att övervaka de aktörer som justitiekanslern har befriats från att övervaka.¹⁹

Ombudsmannen har varit det nationella besöksorganet för FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning sedan 2014.²⁰ Ett av justitieombudsmannens prioriterade områden är att övervaka att barnens rättigheter tillgodoses.²¹ Dessutom övervakar justitieombudsmannen att äldre personers rättigheter

16 Lagen om arbetsfördelning (n 7).

17 JM:s utredning (n 9), 17-19.

18 Finlands grundlag (n 3), 109 §.

19 Lagen om arbetsfördelning (n 7), 1 §.

20 Lagen om riksdagens justitieombudsman (n 14), 1 a kap.

21 Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av Regeringsformen för Finland och andra grundlagar i syfte att övergå till ett system med två biträdande justitieombudsmän RP 129/1997 rd (1997) <https://www.eduskunta.fi/SV/Vaski/Sidor/trip.aspx?triptype=riksdagsarenden&docid=rp+129/1997>; Grundlagsutskottets betänkande 5/1997 rd (1997) https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Mietinto/Documents/grub_5+1997.pdf.

10 Lagen om arbetsfördelning (n 7), 1 §.

11 Finlands grundlag (n 3), 111 §.

12 Finlands grundlag (n 3), 108 §; lagen om justitiekanslern i statsrådet (n 4), 1 §.

13 Riksdagens justitieombudsmans webbplats <https://www.oikeusasiames.fi/sv/eoa>.

14 Lagen om riksdagens justitieombudsman 14.3.2002/197 (2002), <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2002/20020197>.

15 Instruktion för riksdagens justitieombudsman 209/2002 (2002) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2002/20020209>.

tillgodose. De viktigaste verksamhetsformerna för justitieombudsmannens laglighetsövervakning är behandling av klagomål och egna initiativ samt utförande av inspektioner. Justitieombudsmannen kan ge anmärkningar, uppfattningar och framställningar, delge myndigheter sitt beslut, förordna om förundersökning och väcka tjänsteåtal.²²

Riksdagens justitieombudsman bildar tillsammans med Människorättscentret och människorättsdelegationen Finlands nationella människorättsinstitution, vars uppgift är att främja och trygga de mänskliga rättigheterna.²³ Finlands nationella människorättsinstitution har tilldelats en gemensam lagstadgad uppgift att främja, skydda och övervaka genomförandet²⁴ av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.²⁵

Människorättscentret

Människorättscentrets²⁶ uppgifter fastställs i lagen om riksdagens justitieombudsman.²⁷ Människorättscentret är en självständig och oberoende aktör. Administrativt fungerar Människorättscentret i samband med riksdagens justitieombudsmans kansli.

Människorättscentrets uppgift är att främja och följa tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt öka samarbetet och informationsut-

bytet mellan olika aktörer. Till uppgifterna hör bland annat att främja information, utbildning, fostran och forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, att göra utredningar om hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodose, att lägga fram initiativ samt att ge utlåtanden för att främja och tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Människorättscentret följer efterlevnaden av internationella människorättskonventioner i Finland, verkställandet av internationella övervakningsorgans rekommendationer och slutsatser som gäller Finland samt verkställigheten av domar och andra avgöranden från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och andra internationella övervakningsorgan för konventioner. Människorättscentret medverkar i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga grundläggande och mänskliga rättigheter. Människorättscentret behandlar inga klagomål och eller andra enskilda fall.²⁸

Människorättscentret främjar, skyddar och övervakar genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som en specialuppgift tillsammans med riksdagens justitieombudsman och människorättsdelegationen.²⁹ Dessutom har Människorättscentret i uppgift att följa och främja äldre personers rättigheter i samarbete med justitieombudsmannen.³⁰

22 JM:s utredning (n 9), 17-19.

23 Människorättscentret, Nationella människorättsinstitutionen (NHRI) <https://www.manniskorattscen-tret.fi/om-oss/nationella-manniskorattsinstitut/>.

24 Människorättscentret, Rättigheter för personer med funktionsnedsättning, <https://www.manniskorattscen-tret.fi/rattigheter-for-personer-med-fun/>.

25 Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 27/2016 (2016) <https://finlex.fi/sv/sopimukset/sopimussarja/2016/fds20160027.pdf>.

26 Människorättscentrets webbplats <https://www.manniskorattscen-tret.fi/>.

27 Lagen om riksdagens justitieombudsman (n 14), 3 a kap.

28 Människorättscentret, Om oss - Människorättscentret, <https://www.manniskorattscen-tret.fi/om-oss/manniskorattscen-tret/>.

29 Ibid.

30 Människorättscentret, Äldre personers rättigheter <https://www.manniskorattscen-tret.fi/aldre-personers-rattigheter/>.

Människorättsdelegationen

Bestämmelser om människorättsdelegationens³¹ uppgifter finns i lagen om riksdagens justitieombudsman.³² Människorättsdelegationen är Människorättscentrets nationella samarbetsorgan, vars ordförande är Människorättscentrets direktör. Människorättsdelegationen består av 20–40 medlemmar som är sakkunniga på olika delområden som gäller mänskliga rättigheter i Finland. Riksdagens justitieombudsman tillsätter delegationen för fyra år åt gången.³³ Specialombudsmännen och sametinget är medlemmar på tjänstens vägnar.³⁴

Delegationen främjar informationsutbytet mellan olika aktörer och behandlar långtgående och principiellt viktiga frågor i anknytning till de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Människorättsdelegationen är ett nationellt samarbetsorgan för aktörerna inom fältet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Människorättsdelegationen främjar, skyddar och följer genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning tillsammans med Människorättscentret och riksdagens justitieombudsman. Den har en permanent sektion för uppgiften. Människorättsdelegationen godkänner årligen Människorättscentrets verksamhetsplan och verksamhetsberättelse.³⁵

31 Människorättscentret, Om oss - Människorättsdelegationen <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/manniskorattsidelegationen/>.

32 Lagen om riksdagens justitieombudsman (n 14), 3 a kap. 19 e §.

33 Ibid, 3 a kap. 19 e §.

34 Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om riksdagens justitieombudsman och lagen om justitiekanslern i statsrådet 205/2010 rd (2010) https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Documents/rp_205+2010.pdf, 26-27.

35 Lagen om riksdagens justitieombudsman (n 14), 3 a kap. 19 e §, 3 b kap. 19 f §; Människorättscentret, Om oss - Människorättsdelegationen (n 31).

Specialombudsmännen

Barnombudsmannen

Bestämmelser om barnombudsmannens³⁶ uppgifter finns i lagen om barnombudsmannen³⁷. Bestämmelser om behörighetsvillkoren för barnombudsmannen finns i statsrådets förordning om barnombudsmannen.³⁸ Barnombudsmannen är en självständig och oberoende aktör som verkar i anslutning till justitieministeriet och vars uppgift är att säkerställa att barnens ställning och rättigheter beaktas i lagstiftningen och det samhällseliga beslutsfattandet. Enligt lagen om barnombudsmannen ska barnombudsmannen bedöma hur barnens intressen och rättigheter omsätts i praktiken samt följa barns och ungdomars levnadsförhållanden,

bevaka lagstiftningen och det samhällseliga beslutsfattandet samt bedöma deras effekter på barns välfärd samt genom initiativ, råd och anvisningar påverka det samhällseliga beslutsfattandet i frågor som gäller barn och driva på att barnens intressen tillvaratas i samhället.

Barnombudsmannen ska dessutom upprätthålla kontakter med barn och ungdomar och förmedla deras synpunkter till beslutsfattarna, utveckla former för samarbete mellan olika aktörer samt förmedla information om barnfrågor till barn, till människor som arbetar med barn, till myndigheter och till allmänheten. Barnombudsmannen ska främja genomförandet³⁹ av konventionen om barnets rättigheter⁴⁰ som antagits av FN:s generalförsamling. Barnom-

36 Barnombudsmannens webbplats <https://lapsiasia.fi/sv/framsida>.

37 Lagen om barnombudsmannen 21.12.2004/1221 (2004) <https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041221>.

38 Statsrådets förordning om barnombudsmannen 274/2005 (2005) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2005/20050274>.

39 Lagen om barnombudsmannen (n 37), 1 § och 2 §.

40 Konventionen om barnets rättigheter <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet-2/konventionen-om-barnets-rattigheter-hela-texten/>.

budsmannen behandlar inte enskilda klagomål. Barnombudsmannen ska en gång per år lämna en berättelse över sitt verksamhetsområde till statsrådet och en gång vart fjärde år till riksdagen.⁴¹

Jämställdhetsombudsmannen

Bestämmelser om jämställdhetsombudsmannens⁴² verksamhet finns i jämställdhetslagen⁴³ och lagen om jämställdhetsombudsmannen⁴⁴. Jämställdhetsombudsmannen är en självständig och oberoende aktör som verkar i anslutning till justitieministeriet. Jämställdhetsombudsmannen ska övervaka att jämställdhetslagen följs och i synnerhet att förbuden mot diskriminering och diskriminerande annonsering iakttas, genom initiativ, råd och anvisningar främja syftet med jämställdhetslagen, informera om jämställdhetslagstiftningen och dess tillämpningspraxis, följa att jämställdhet uppnås på samhällslivets alla områden samt vidta åtgärder för att åstadkomma förlikning i ett ärende som gäller diskriminering enligt jämställdhetslagen.⁴⁵ Jämställdhetslagen, och därmed jämställdhetsombudsmannens behörighet, omfattar även diskriminering på grund av könsångfald.⁴⁶ Jämställdhetsombudsmannen har behörighet att behandla diskrimineringsfrågor i arbetslivet.⁴⁷ Jämställdhetsombudsmannen kan dessutom bistå den som blivit utsatt för diskriminering i tryggheten av dennes rättigheter. Ombudsmannen kan också vid behov bistå en person som blivit utsatt för diskriminering i

en rättegång som gäller betalning av gottgörelse eller ersättning, om ombudsmannen anser att ärendet har avsevärd betydelse för tillämpningen av lagen.⁴⁸

Jämställdhetsombudsmannen lämnar årligen en berättelse om sin verksamhet till statsrådet. Dessutom lämnar jämställdhetsombudsmannen en gång vart fjärde år en berättelse till riksdagen om hur jämställdheten tillgodoses. Denna berättelse kan lämnas tillsammans med diskrimineringsombudsmannen.⁴⁹

Underrättelsetillsynsombudsmannen

Bestämmelser om underrättelsetillsynsombudsmannens⁵⁰ verksamhet finns i lagen om övervakning av underrättelseverksamheten⁵¹, lagen om ändring av polislagen⁵², lagen om civil underrättelseinhämtning avseende datatrafik⁵³ och lagen om militär underrättelseverksamhet⁵⁴. Underrättelsetillsynsombudsmannen är självständig och oberoende i sin verksamhet, men verkar i anslutning till dataombudsmannens byrå.⁵⁵

Underrättelsetillsynsombudsmannen ska som laglighetsövervakare i fråga om underrättelseverksamheten övervaka lagenligheten vid användning av underrättelseinhämtningsmetoder och underrättelseinformation samt i övrig underrättelseverksamhet, övervaka tillgodo-

41 Ibid, 3 §.

42 Jämställdhetsombudsmannens webbplats <https://tasa-arvo.fi/sv/framsida>.

43 Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män 8.8.1986/609 (1986) (jämställdhetslagen) <https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1986/19860609>.

44 Lagen om jämställdhetsombudsmannen 30.12.2014/1328 (2014) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141328>.

45 Ibid, 2 §.

46 Ibid, 3 § 7 mom.

47 Jämställdhetslagen (n 43), 16 §, se även 8 §.

48 Lagen om jämställdhetsombudsmannen (n 44), 3 §.

49 Ibid, 5 §.

50 Underrättelsetillsynsombudsmannens webbplats <https://tiedusteluvalvonta.fi/sv/framsida>.

51 Lagen om övervakning av underrättelseverksamheten 121/2019 (2019) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2019/20190121>.

52 Lagen om ändring av polislagen 581/2019 (2019) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2019/20190581>.

53 Lagen om civil underrättelseinhämtning avseende datatrafik 26.4.2019/582 <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2019/20190582>.

54 Lagen om militär underrättelseverksamhet 26.4.2019/590 (2019).

55 Lagen om övervakning av underrättelseverksamheten (n 51), 5 §.

seendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i underrättelseverksamheten, främja rättssäkerheten och god praxis i anknytning till den i underrättelseverksamheten samt inom sitt ansvarsområde ge akt på och bedöma hur verkningfull lagstiftningen är och lägga fram de utvecklingsförslag som han eller hon anser vara behövlig. Underrättelsetillsynsombudsmannen kan förordna att användningen av en underrättelseinhämtningsmetod ska avbrytas eller avslutas, ge en anmärkning, delge en myndighet sitt beslut eller anmäla om förundersökning av ett ärende.⁵⁶

Underrättelsetillsynsombudsmannen ska årligen lämna riksdagen, riksdagens justitieombudsman och statsrådet en berättelse om sin verksamhet.⁵⁷

Dataombudsmannen

Bestämmelser om dataombudsmannens⁵⁸ verksamhet finns i EU:s dataskyddsförordning⁵⁹ och i dataskyddslagen.⁶⁰ Dataombudsmannen är en sådan självständig och oberoende nationell tillsynsmyndighet som avses i EU:s dataskyddsförordning och som verkar i anslutning till justitieministeriet.

Till dataombudsmannens uppgifter hör bland annat att övervaka efterlevnaden av dataskyddslagstiftningen och andra lagar som gäller behandling av personuppgifter samt att främja medvetenheten om risker, regler,

skyddsåtgärder, skyldigheter och rättigheter i anslutning till behandling av personuppgifter. Dataombudsmannen gör också utredningar, inspektioner och utlåtanden i ärenden som gäller behandling av personuppgifter samt tar emot anmälningar om kränkningar av personuppgifternas säkerhet. Dataombudsmannen kan förena sina förelägganden med vite.⁶¹ Dataombudsmannen övervakar inte statsrådets justitiekanslers eller riksdagens justitieombudsmans verksamhet. Dataombudsmannen ska årligen lämna riksdagen och statsrådet en verksamhetsberättelse.⁶²

Diskrimineringsombudsmannen

Bestämmelser om diskrimineringsombudsmannens⁶³ verksamhet finns i lagen om diskrimineringsombudsmannen.⁶⁴ Diskrimineringsombudsmannen är en självständig och oberoende aktör som verkar i anslutning till justitieministeriet och vars uppgift är att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt övervaka att diskrimineringslagen följs.

Diskrimineringsombudsmannens uppgift är att främja likabehandling och ingripa i diskriminering i enlighet med diskrimineringslagen. Diskrimineringsombudsmannen utarbetar och låter göra utredningar, publicerar rapporter och lägger fram initiativ, ger råd och utlåtanden, främjar information, fostran och utbildning samt sköter uppgifter som fastställts för ombudsmannen i annan lagstiftning. Diskrimineringsombudsmannen följer också inom sitt verksamhetsområde hur Finlands internationella människorättsförpliktelser efterlevs och hur den nationella lagstiftningen fungerar samt deltar

56 Ibid, 7 §, 15-18 §.

57 Ibid, 19 §.

58 Dataombudsmannens webbplats <https://tietosuoja.fi/sv/framsida>.

59 Europaparlamentets och rådets förordning 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (27.4.2016) (dataskyddsförordning) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>, artiklarna 55-59.

60 Dataskyddslagen 5.12.2018/1050 (2018) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2018/20181050#L3>, 3 kap.

61 Ibid, 14 §; Dataskyddsförordningen (n 59), artiklarna 55-59; Dataombudsmannen, Uppgifter <https://tietosuoja.fi/sv/uppgifter>.

62 Dataskyddslagen (n 60), 14 §; Dataskyddsförordningen (n 59), artikel 59.

63 Diskrimineringsombudsmannens webbplats <https://syryjinta.fi/sv/framsida>

64 Lagen om diskrimineringsombudsmannen 1326/2014 (2014) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20141326>.

i internationellt och europeiskt samarbete.⁶⁵ Ombudsmannen har inte behörighet att ingripa i enskilda diskrimineringsfall i arbetslivet. Frågor som gäller arbetarskyddet behandlas av Regionförvaltningsverket.

Diskrimineringsombudsmannen fungerar dessutom som nationell rapportör om människohandel och följer upp fenomen med anknytning till människohandel. Diskrimineringsombudsmannen kan bistå ett eventuellt offer för människohandel eller en person som utsatts för diskriminering i tryggheten av dennes rättigheter eller skaffa honom eller henne rättshjälp.⁶⁶ Diskrimineringsombudsmannen följer och främjar utlänningsars ställning och rättigheter enligt utlänningslagen samt övervakar verkställigheten av avlägsnanden ur landet.⁶⁷ Dessutom kan ombudsmannen föra ett enskilt ärende som gäller diskriminering till diskriminerings- och jämställdhetsnämnden eller domstolen för avgörande.⁶⁸

Diskrimineringsombudsmannen ska årligen lämna statsrådet en berättelse om sin verksamhet och riksdagen en gång vart fjärde år en berättelse om hur diskrimineringslagen efterlevs och om fenomenen i anslutning till människohandel.⁶⁹

65 Ibid, 3 §.

66 Ibid, 3 § och 7 §.

67 Utlänningslagen 30.4.2004/301 (2004) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040301>, 152 b §, 208 § och 209 §.

68 Lagen om diskrimineringsombudsmannen (n 64), 7 § och 11 §.

69 Ibid, 8 §.

Övriga myndigheter

Regionförvaltningsverket

Bestämmelser om regionsförvaltningsverkens⁷⁰ uppgifter finns i lagen om regionförvaltningsverken⁷¹ och bestämmelser om deras verksamhetsområden i statsrådets förordning om regionförvaltningsverken⁷². Vad gäller regionförvaltningsverkens verksamhet och uppgifter tillämpas även lagen om arbetarskyddsförvaltningen⁷³, lagen om behandling av miljöskydds- och vattenärenden vid regionförvaltningsverken⁷⁴ och räddningslagen⁷⁵.

Enligt lagen om regionförvaltningsverken är regionförvaltningsverkens verksamhetsidé att främja regional jämlikhet genom att i regionerna sköta verkställighets-, styrnings- och tillsynsuppgifter som har samband med lagstiftningen. Regionförvaltningsverkens verksamhetsområden omfattar social- och hälsovård, miljö- och hälsoskydd, utbildnings-, barndagvårds-, biblioteks-, idrotts- och ungdomsväsendet, främjande och förverkligande av rättsskyddet, tillståndsärenden och övriga ansökningsärenden som hör till området för miljöskydds- och vattenlagstiftningen, räddningsväsendet, tillsyn över och utvecklande av arbetarskyddet, produkttillsyn över produkter som används i arbetet samt i egenskap av arbetarskyddsmyndighet tillsyn

70 Regionsförvaltningsverkets webbplats <https://avi.fi/sv/hem>.

71 Lagen om regionförvaltningsverken 20.11.2009/896 (2009), <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2009/20090896>.

72 Statsrådets förordning om regionförvaltningsverken 20.11.2009/906 (2009), <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2009/20090906>.

73 Lagen om arbetarskyddsförvaltningen 8.1.1993/16 (1993) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19930016>.

74 Lagen om behandling av miljöskydds- och vattenärenden vid regionförvaltningsverken 20.11.2009/898 (2009) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2009/20090898>.

75 Räddningslagen 29.4.2011/379 (2011) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110379>.

över att arbetarskyddslagstiftningen iakttas samt konsument- och konkurrensförvaltning.⁷⁶ Regionförvaltningsverken utför inspektioner som en del av sin tillsyn. Ett regionförvaltningsverk kan genom föreläggande av vite, hot om tvångsutförande eller hot om avbrytande ålägga den som saken gäller att iakttä ett påbud eller förbud. Beslut av regionförvaltningsverket kan överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen.⁷⁷

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden

Bestämmelser om diskriminerings- och jämställdhetsnämndens⁷⁸ verksamhet finns i lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden⁷⁹, jämställdhetslagen⁸⁰ och diskrimineringslagen⁸¹.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden är ett självständigt och oberoende rättsskyddsorgan som verkar i anslutning till justitieministeriet och som behandlar och avgör de ärenden som enligt jämställdhetslagen och diskrimineringslagen hör till nämnden.⁸² Nämnden har i uppgift att övervaka att jämställdhetslagen och diskrimineringslagen iakttas i privat verksamhet samt i den offentliga förvaltningens verksamhet och affärsverksamhet. Nämnden övervakar dock inte diskrimineringslagen i frågor som gäller arbetslivet. Nämnden ger rättsskydd till dem som har blivit diskriminerade eller föremål för förbjudna repressalier i anslutning till diskriminering. Nämnden kan förena ett förbud eller föreläggande som den har förelagt med

vite och bestämma att det ska betalas.⁸³ Nämndens beslut kan överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen.⁸⁴

Rådet för bedömning av lagstiftningen

Bestämmelser om den verksamhet som bedrivs av rådet för bedömning av lagstiftningen⁸⁵ finns i statsrådets förordning om rådet för bedömning av lagstiftningen.⁸⁶ Rådet för bedömning av lagstiftningen är en oberoende och självständig aktör som verkar i anslutning till statsrådets kansli.

Enligt statsrådets förordning ska rådet ge utlåtanden om konsekvensbedömningarna i utkastet till regeringens propositioner. Rådet kan också ge utlåtanden om konsekvensbedömningarna i utkastet till andra författningar, lägga fram initiativ för att förbättra kvaliteten på lagberedningen, i synnerhet konsekvensbedömningarnas kvalitet och bedömningsverksamheten samt efter att författningarna trätt i kraft utvärdera huruvida konsekvensbedömningarna har förverkligats som förutsett. Dessutom ska rådet följa utvecklingen av kvaliteten på konsekvensbedömningarna och utvärdera effekterna av sin verksamhet. Rådet ska årligen lämna statsrådets kansli en översikt över sin verksamhet.⁸⁷

76 Lagen om regionförvaltningsverken (n 71), 4 §.

77 Ibid, 20 § och 23 §.

78 Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens webbplats <https://www.yvtltk.fi/sv/index.html>.

79 Lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden 1327/2014 (2014) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141327>.

80 Jämställdhetslagen (n 43).

81 Diskrimineringslagen 1325/2014 (2014) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20141325>.

82 Lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden (n 79), 1 §.

83 Jämställdhetslagen (n 43), 15-16 §, 20-21 §; Diskrimineringslagen (n 81), 20-22 §; Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens webbplats (n 78).

84 Lagen om diskriminerings- och jämställdhetsnämnden (n 79), 13 §.

85 Statsrådets kansli, rådet för bedömning av lagstiftningen, <https://vnk.fi/sv/radet-for-bedomning-av-lagstiftningen>.

86 Statsrådets förordning om rådet för bedömning av lagstiftningen 1735/2015 (2015), <https://finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20151735>.

87 Ibid, 1 § och 2 §.

Myndigheter under planering⁸⁸

Ombudsman för äldreomsorgen

Enligt statsminister Sanna Marins regeringsprogram är avsikten att inrätta en tjänst som ombudsman för äldreomsorgen, vars mål är att främja äldre personers rättigheter och ställning. Syftet är att ombudsmannen för äldreomsorgen ska följa hur äldre personers rättigheter tillgodoses inom alla samhällssektorer och föra sina iakttagelser till samhällsdebatten och beslutsfattandet. Avsikten är också att ombudsmannen för äldreomsorgen ska följa hur lagstiftningen och det samhälleliga beslutsfattandet påverkar äldre personers rättigheter och ställning. Ombudsmannen har inte behörighet att avgöra klagomål eller behandla enskilda fall. Däremot kan ombudsmannen lägga fram initiativ, utlåtanden, utredningar och rapporter. Ombudsmannen för äldreomsorgen ska vara en självständig och oberoende myndighet som verkar i anslutning till diskrimineringsombudsmannens byrå.⁸⁹ På justitieministeriets webbplats kan man följa hur inrättandet av tjänsten som ombudsman för äldreomsorgen framskrider⁹⁰.

88 Det finns regeringspropositioner gällande inrättandet av dessa aktörer, men aktörerna har ännu inte inrättats.

89 Justitieministeriet, Lausuntoyhteenveto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi vanhusasiavaltuutetusta (sammanfattning av utlåtandet om utkastet till regeringens proposition om lag om ombudsman för äldreomsorgen, på finska) VN/549/2020 (21.1.2021) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/126339d7-068e-45e9-8bb6-59d8dcef79b5/0b4b5d65-c619-4dec-8d72-230357010ad2/YHTEENVETO_20210121130047.PDF.

90 Justitieministeriet, regeringens proposition om lag om ombudsman för äldreomsorgen OM009:00/2020 <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM009:00/2020>.

Rapportör om våld mot kvinnor

Enligt statsminister Sanna Marins regeringsprogram är avsikten att inrätta en uppgift som rapportör om våld mot kvinnor. Rapportörens uppgift är att följa och utvärdera verksamhetsprinciperna och åtgärderna för att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor. Rapportören ska också följa hur den nationella lagstiftningen fungerar, hur rättigheterna för kvinnor som utsatts för våld tillgodoses samt hur de internationella förpliktelserna i större utsträckning tillgodoses. Rapportören behandlar inte enskilda fall och ger inte juridisk rådgivning. Målet är att uppgiften ska anförtros en redan befintlig myndighet, även om uppgiften i sig är självständig och oberoende.⁹¹ På justitieministeriets webbplats kan man följa hur inrättandet av uppgiften som rapportör om våld mot kvinnor framskrider⁹².

91 Justitieministeriet, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain muuttamisesta (begäran om utlåtande om utkastet till regeringens proposition om lag om ändring av lagen om diskrimineringsombudsmannen, på finska) VN/547/2020 (22.01.2021) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/b3de8cb9-e8d0-48ad-b8f0-05b12d5b37f0/e2e8bd62-50ee-4239-9e77-00e8e9b52354/LAUSUNTOPYYNTO_20210122111259.PDF.

92 Justitieministeriet, Tillsättande av uppgiften som rapportör om våld mot kvinnor OM010:00/2020 <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM010:00/2020>.

Observationer och utmaningar enligt grundläggande fri- och rättighet

1 Jämlikhet

Enligt 6 § i Finlands grundlag är alla lika inför lagen och ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.⁹³

Barnets bästa och jämlikhet mellan barn

Enligt barnombudsmannen utsätts såväl barn med invandrarbakgrund och barn som tillhör språkliga och kulturella minoriteter som barn med funktionsnedsättning och barn som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter för betydligt mer diskriminering än andra barn.⁹⁴ Också Människorättscentret anser att det är vanligare att barn som tillhör minoriteter utsätts för till exempel sexuella trakasserier eller våld.⁹⁵ Barnombudsmannen har lyft fram den särskilt

sårbara ställningen för barn som hör till könsminoriteter och sexuella minoriteter i genomförandet av likabehandling, förbättrandet av en jämlik delaktighet för barn med funktionsnedsättning samt den sociala och strukturella diskriminering som den romska befolkningen möter, vilket också återspeglas på romska barn. Dessutom bör särskild uppmärksamhet fästas vid likabehandling av papperslösa barn samt flykting- och asylsökande barn, i synnerhet när det gäller rättslig prövning och tillgången till tjänster.⁹⁶ Även om man i regeringsprogrammet 2019 har förbundit sig att förebygga och bekämpa papperslöshet, innehåller programmet inga metoder för att förbättra bland annat möjligheterna att få barn att börja i småbarnspedagogiken eller problem som gäller registrering och medborgarskap i fråga om barn av finländsk härkomst som vistas utomlands.⁹⁷

Diskrimineringsombudsmannen har kom-

93 Finlands grundlag (n 3), 6 §.

94 Barnombudsmannen, Barnombudsmannens årsbok 2020 - På jakt efter barnets bästa (2020) <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/32008468/LAPS-vuosikirja-2020-SV.pdf/a31ad174-6c09-b245-48a8-0036bdc21334/LAPS-vuosikirja-2020-SV.pdf?t=1610349319128>.

95 Människorättscentrets utlåtande till FN gällande brister i genomförandet av konventionen mot tortyr IOK/35/2019 (24.6.2019) <https://www.ih-misoikeuskeskus.fi/@Bin/7951077/NHRI%20Submission%20to%20CAT-Committee%20-%20Finland%20-%20LOIPR%202019.pdf> (IOK/35/2019), 17.

96 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 18, 22-23.

97 Regeringsprogrammet för statsminister Antti Rinnes regering 6.6.2019 Ett inkluderande och kunnigt Finland - ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle, Statsrådets publikationer 2019:23 (Statsminister Sanna Marin antog statsminister Rinnes program som regeringsprogram 10.12.2019) https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161663/Ett_Inkluderande_och_kunnigt_Finland_2019_WEB.pdf.

menterat fall där barns och ungas tillgång till biblioteken har begränsats efter ett visst klockslag på grund av skadegörelse och störande beteende bland unga. Enligt diskrimineringsombudsmannen är ett sådant förbud mot att använda biblioteket riktat till unga ändå ett slags gruppstraff som inte är godtagbart. Diskrimineringsombudsmannen anser att man genom åldersgränsen ingriper i de minderårigas grundläggande rätt att utbilda sig, och dessutom kränker bibliotekens åldersgräns jämlikheten mellan barn och unga. För att dessa rättigheter ska kunna begränsas bör biblioteken ha ett lagstadgat, godtagbart skäl. Dåligt beteende hos en eller några personer är dock inte ett sådant godtagbart skäl.⁹⁸ Även biträdande justitieombudsmannen har ansett att denna begränsning av ungas användning av bibliotekstjänster är direkt diskriminering.⁹⁹

98 Diskrimineringsombudsmannen, Diskrimineringsombudsmannens årsberättelse 2019 (2019) (Diskrimineringsombudsmannen 2019) <https://syrijinta.fi/documents/25249352/54196129/Diskrimineringsombudsmannens+%C3%A5rsber%C3%A4ttelse+2019+%28PDF%2C+2949+kt%29.pdf/dec14190-c38a-d6eb-a4ad-7b0914ebfd37/Diskrimineringsombudsmannens+%C3%A5rsber%C3%A4ttelse+2019+%28PDF%2C+2949+kt%29.pdf?version=1.2&t=1609834073697>, 30.

99 Riksdagens justitieombudsman, Kirjastopalvelun saamisen rajaaminen iän perusteella oli syrjintää EOAK/328/2018 (6.3.2019) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/328/2018>.

Diskriminering av sexuella minoriteter och könsminoriteter

Transpersoner utsätts fortfarande för diskriminering till exempel på grund av transfobi, könsstereotyper och diskriminerande lagstiftning. Den finländska lagstiftningen innehåller ett krav på avsaknad av fortplantningsförmåga. När en transperson lagligen fastställer sitt kön ska hen visa upp ett medicinskt bevis på att hen har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har konstaterat att detta krav är ett brott mot de mänskliga rättigheterna.¹⁰⁰ Regeringsprogrammet för 2019 innehåller en plan för revidering av translagen, och social- och hälsovårdsministeriet tillsatte en arbetsgrupp för att bereda denna för tiden 1.5.2019–31.1.2020. Arbetsgruppens slutrapport om alternativa regleringsmodeller färdigställdes 2020.¹⁰¹ Inga lagändringar har dock ännu vidtagits. Dessutom används onödig könsorganskirurgi för interkönade barn fortfarande i Finland.¹⁰²

100 *A.P. Garçon and Nicot v. France* (ansökningsnr 79885/12, 52471/13 och 52596/13), Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, pressmeddelande ECHR 121 (2017) (6.4.2017) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22A.P.%20Garçon%20and%20Nicot%20v.%20France%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-172913%22%5D%7D>.

101 Arbetsgruppen för revidering av translagstiftningen, social- och hälsovårdsministeriet, 'Vaihtoehdotiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi' (2020) (på finska) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3e8dd589-9843-4fb7-bef9-bdae9e-5746be/d48353e1-bab9-4404-8066-b0c5a6b-f82e6/RAPORTTI_20200207144129.pdf.

102 IOK/35/2019 (n 95), 12-13.

Människorättsdelegationen rekommenderade 2018 och vidare för regeringsperioden 2019-2023 att translagen ska revideras i sin helhet och att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga slopas i lagen.¹⁰³ Diskriminering av sexuella minoriteter och könsminoriteter i arbetslivet behandlas under punkten "Diskriminering i arbetslivet".

Diskriminering på grund av etnicitet

Finland har upprepade gånger fått kritik av tillsynsorganen för verkställandet av internationella människorättskonventioner, bland annat för diskriminering av romer. Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI) har lyft fram strukturer som förhindrar romernas delaktighet och likabehandling.¹⁰⁴

Även diskrimineringsombudsmannen har ofta ingripit i diskriminering av romer och bland annat konstaterat att det är viktigt att ingripa i strukturella hinder som bromsar upp främjandet av den romska befolkningens socioekonomiska situation. Största delen av den romska befolkningens kontakter med diskrimineringsombudsmannen beror på boendeproblem. Ofta är det också fråga om att romer förvägras en tjänst, erbjuds en mer begränsad tjänst eller tillhandahålls en tjänst på kränkande villkor. Diskrimineringsombudsmannen har gett ett utlåtande till exempel i ett brottmål i en åtals-

prövning, där en romsk familjs människovärde hade kränkts av en aktör som upprätthöll en tivolianordning. Aktören hade vid familjens ankomst börjat spela en sång med ord som hånar romerna och riktat andra kunders uppmärksamhet mot familjen. Åklagaren väckte åtal i enlighet med diskrimineringsombudsmannens utlåtande och handlingen dömdes som diskriminering och ärekränkning.¹⁰⁵

Enligt diskrimineringsombudsmannen är det särskilt viktigt att säkerhetsmyndigheternas, såsom polisens, gränsbevakningsväsendets och Tullens, verksamhetssätt inte kränker förbudet mot etnisk diskriminering. Till följd av myndighetens särskilda skyldighet att främja likabehandling ska myndigheterna genom tillräcklig utbildning säkerställa att personalen kan agera med beaktande av förbudet mot diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen har konstaterat att om säkerhetsmyndigheten överväger att ge en persons förmodade hudfärg betydelse, ska man i situationen alltid överväga om handlingen har ett godtagbart syfte och om metoderna som används för att uppnå syftet är proportionerliga.

Diskriminering i arbetslivet

Diskriminering i arbetslivet är ett betydande hinder för sysselsättning och avancemang i karriären i Finland. Diskriminering har också en negativ inverkan på arbetstagarnas välbefinnande. Enligt diskrimineringsombudsmannen är den splittrade lagstiftningen i fråga om tillsynen en betydande orsak till den nuvarande situationen. Det finns endast enskilda åtgärder som ingriper i diskriminering i arbetslivet och försummelse av de lagstadgade skyldigheterna leder inte alltid till konsekvenser. Dessutom finns det ingen heltäckande rapportering om hur arbetsgivarnas skyldighet att främja likabehandling förverkligas. Diskrimineringsombudsmannen har föreslagit att ombudsmannen ska ha behörighet att utreda enskilda

103 Människorättsdelegationens rekommendationer för främjandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna under regeringsperioden 2019-2023 (2019) <https://www.manniskorattscentret.fi/@Bin/379999/Rekommendationer+2019-2023.pdf> (Människorättsdelegationens rekommendationer), 1; Människorättsdelegationen, Situationen beträffande de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland - Människorättsdelegationens rekommendationer för regeringsperioden 2019-2023 (bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer, 2019), 6.

104 Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI), femte rapporten gällande Finland (på finska) (10.9.2019) <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>, 29-30.

105 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 12-14.

diskrimineringsfall och övervaka arbetsgivarnas skyldighet att främja likabehandling i syfte att effektivisera främjandet av likabehandling i arbetslivet.¹⁰⁶ Även människorätsdelegationen har rekommenderat att diskrimineringsombudsmannens befogenheter ska utvidgas så att de omfattar fall av diskriminering i arbetslivet och åtgärder för att effektivare förebygga diskriminering i arbetslivet och inom utbildning.¹⁰⁷

Diskrimineringsombudsmannen har också fäst uppmärksamhet vid att Finlands diskrimineringslagstiftning inte uppmuntrar arbetsmarknadsparterna att främja likabehandling trots att EU-direktiven förutsätter detta. Diskrimineringslagen bör således i enlighet med EU-direktiven kompletteras med en anteckning om arbetsmarknadsparternas möjlighet att avtala om åtgärder i anslutning till arbetsgivarens skyldighet att främja likabehandling.¹⁰⁸ Resultaten av det VNTEAS-finansierade projektet för utvärdering av diskrimineringslagen publicerades i november 2020.¹⁰⁹

Utöver de fall som berör arbetslivet har diskrimineringsombudsmannen också kontaktats i frågor som berör diskriminering under praktikperioden. Bland dessa har bland annat förekommit fall där unga romer och rullstolsburna har utsatts för diskriminering i arbetslivet redan i högstadietiden. Till exempel inställdes en ung persons arbetspraktik på grund av rullstolen och behovet av assistent utan att man bedömt vilka rimliga anpassningar och arrangemang som kunde göras. Eftersom en PRAO-elev med anledning av minderårighet, kunskaper och erfarenheter är i en svagare ställning än

praktikplatsen ska skolan främja likabehandling i all sin verksamhet och identifiera diskriminerande situationer samt stödja eleven i diskriminerande problemsituationer.¹¹⁰

Diskriminering i arbetslivet på grund av graviditet och föräldraskap, som särskilt påverkar kvinnornas ställning, har enligt jämställdhetsombudsmannen pågått i flera årtionden. Typiska situationer där diskriminering förekommer är osakliga frågor i anslutning till familjesituationen och -planerna i samband med arbetssökning, problemsituationer vid återgång till arbetet efter en familjeledighet och bemötande på arbetsplatsen efter att familjeledighetsplanerna har uppdagats. Enligt jämställdhetsombudsmannen är kostnaderna för en moderskapsledighet eller vikarie inte en godtagbar orsak att diskriminera en gravid person vid anställning.¹¹¹

Jämställdhetsombudsmannen har upprepade gånger kontaktats gällande arbetsplatsannonser där man söker antingen enbart män eller enbart kvinnor. En arbetsplats får inte ledigförklaras endast för representanter för ett visst kön, om inte arbetets eller uppgiftens karaktär av vägande och godtagbara skäl kräver det. Dessutom har jämställdhetsombudsmannen konstaterat att arbetsgivaren i en lönejämförelse inte på ett godtagbart sätt kan motivera att en annan arbetstagare har lägre lön med avsaknad av ekonomiska resurser, om båda arbetstagarnas arbetsuppgifter anses lika krävande.¹¹²

106 Ibid, 17-18.

107 Människorätsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorätsdelegationens rekommendationer (n 103), 12.

108 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 17-18.

109 Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet, Aidosti yhdenvertaiset, Yhdenvertaisuuslain arviointi (25.11.2020) (på finska) <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-959-2>.

110 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 18-19.

111 Jämställdhetsombudsmannens årsberättelse 2019, Jämställdhetspublikationer 2020:2 (TAS 2019) <https://tasa-arvo.fi/documents/25249985/0/J%C3%A4mst%C3%A4lldhetsombudsmannens+%C3%A5rsber%C3%A4ttelse+2019+%28PDF%29.pdf/f6587132-d432-4aaa-bb52-afaf5a27dc18/J%C3%A4mst%C3%A4lldhetsombudsmannens+%C3%A5rsber%C3%A4ttelse+2019+%28PDF%29.pdf?t=1608289132320>, 12, 14.

112 Ibid, 23-24.

Arbetsgivaren får på rekryteringsblanketterna fråga om den arbets sökandes kön med alternativen kvinna och man, eftersom det juridiska könet är offentlig information. Däremot kan arbetsgivaren inte lägga till alternativet "annat" i frågan om kön, eftersom tillhörighet till en könsminoritet är en uppgift som omfattas av integriteten och som kan utsätta den arbets sökande för diskriminering på grund av sin könsidentitet. Risker för att bli utsatt för diskriminering är stor för personer som tillhör en könsminoritet och de kan bli tvungna att välja ett kön mot sin egen upplevelse av det egna könet. Jämställdhetsombudsmannen har föreslagit att man på arbetssökningsblanketter ska informera om att det med kön avses den sökandes juridiska kön och uppmuntra personer med annan könsidentitet att söka arbetet trots detta. Könet, könsidentiteten eller hur de uttrycks får inte påverka anställningsbeslutet, om arbetets art inte förutsätter det.¹¹³

113 Ibid, 31.

Rätt till jämlikhet för personer med funktionsnedsättning

En tillgänglig miljö är en förutsättning för ett jämlikt och självständigt liv för personer med funktionsnedsättning. Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har i flera fall ingripit i frågor som berör lokalernas tillgänglighet till exempel i skolor och vid offentliga evenemang. Till exempel ett universitet, en TV-station och ett företag hade diskriminerat personer i rullstol genom att ordna offentliga tillställningar som rullstolsburna personer inte hade kunnat delta i på grund av att lokalerna inte var tillgängliga.¹¹⁴ I flera fall konstaterade diskriminerings- och jämställdhetsnämnden att butiker diskriminerade personer i rullstol eftersom butikerna inte hade tillgång till en ramp som skulle ha gett personer i rullstol möjlighet att utträta ärenden.¹¹⁵

114 Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, fall 653/2019 (28.10.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/CWBrzwn1t/YVTltk-tapausseloste_-_28.10.2019-saavutettavuus-yleisolle_avoin_luentotilaisuus-valillinen_syrjinta.pdf, 391/2018, 414/2018, 424/2018, 439/2018, 488/2018 (13.2.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/tt9K7nETJ/YVTltk-tapausseloste-13.2.2019-Saavutettavuus-yleisotilaisuus.pdf och 442/2018, 450/2018, 462/2018, 471/2018, 472/2018, 475/2018, 550/2018, 557/2018, 563/2018, 568/2018, 575/2018, 580/2018, 591/2018, 594/2018, 603/2018 och 626/2019 (18.4.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/ApqHRaA4P/YVTltk-tapausseloste_-_18.4.2019-saavutettavuus-yleisotilaisuus.pdf.

115 Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, fall 395/2018 (18.4.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/plFr7gyNF/YVTltk-tapausseloste_-_18.4.2019-kohtuulliset_mukautukset-uhkasakko.pdf, 400/2018 (18.4.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/huQ2Dw4iH/YVTltk-tapausseloste_-_18.4.2019-kohtuulliset_mukautukset-aika-uhkasakko.pdf och 509/2018 (18.4.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/0m0tahg4X/YVTltk-tapausseloste_-_18.4.2019-kohtuulliset_mukautukset-kohtuullinen_aika.pdf.

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har också ingripit i frågor som gäller brister på rimliga anpassningar i Folkpensionsanstaltens (FPA) verksamhet. Fallen har i synnerhet gällt personer med hörsel- och synskada och som har beviljats tolktjänster via Fpa:s tolktjänst. FPA har i dessa fall misslyckats med att erbjuda de sökande den tolktjänst som de har rätt till på grund av bristfälliga rimliga anpassningar.¹¹⁶

Riksdagens justitieombudsman har under sina inspektionsbesök observerat brister i lokalernas tillgänglighet och i fråga om möjligheten att utträta ärenden samt i genomförandet av rimliga anpassningar.¹¹⁷ Brister har förekommit vid vård- och boendeenheter för äldre, boendeenheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning och personer med annan funktionsnedsättning, i undervisningslokaler, lokaler för hälso- och sjukvård, på röstningsställen, förläggningar, vid förvarsenheter, på parkeringsplatser och i fängelser. Till exempel trånga toaletter och brist på hissar samt passager i offentliga utrymmen som inte har planerats så att de är tillgängliga gör det svårare för personer med funktionsnedsättning att utträta ärenden. Det förekommer också betydande brister vad gäller möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta på lika villkor.

Diskrimineringsombudsmannen har kommenterat Studentexamensnämndens utkast till

ny föreskrift om rimliga anpassningar i student-skrivningarna. Diskrimineringsombudsmannen har betonat att behovet av rimliga anpassningar och genomförandet av dem alltid är individuellt och att rimliga anpassningar vid student-skrivningarna inte kan förhindras av att det arrangemang som krävs för en viss anpassning inte kan ordnas i alla gymnasier. Också bedömningen av behovet av en separat, liten grupp eller ett eget utrymme ska vara individuell. Enligt diskrimineringsombudsmannen kan dessutom den anpassningsåtgärd som examinandens behöver vara en annan individuell åtgärd än de åtgärder som nämns i Studentexamensnämndens föreskrift. Tröskeln för att bevilja rimliga anpassningar får inte vara för hög om det finns ett tydligt behov av en anpassning. I sitt utlåtande har diskrimineringsombudsmannen i viss mån ansett det vara problematiskt att det för hörselskadade examinandere inte finns några andra alternativ än att slopa hörförståelsen, även om hörselskadans grad varierar. Diskrimineringsombudsmannen har anmärkt på att rimliga anpassningar saknas eller förvägras till exempel i fall där praktiska anpassningar inte har genomförts eller där de genomförts på bristfälligt sätt vid högskolan och i samband med skolskjutsen.¹¹⁸

Människorättsdelegationen har gett flera rekommendationer för regeringsperioden 2019-2023 i syfte att förbättra delaktigheten och tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Tillgänglighet och tillgång främjas ska främjas i bred skala på alla delområden i samhället. Regeringen borde också mer ambitiöst än i nuläget stödja utvecklingen av den europeiska tillgänglighetslagstiftningen. Regeringen bör utveckla nya verksamhetsformer som gör det möjligt att på ett heltäckande sätt involvera personer med funktionsnedsättning, även barn, i samhällsdiskussionen och det samhälleliga beslutsfattandet. Partsställningen för personer med funktionsnedsättning ska stärkas med avseende på tjänster för personer

116 Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, fall 423/2018 (14.11.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/rO1HoxNoP/YVTltk-tapausseloste-_14.11.2019-tulkkauspalvelu-_joustamaton_ohje-valillinen_syrjinta.pdf, 441/2018 (14.11.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/ncwTiLHnV/YVTltk-tapausseloste-_14.11.2019-hankintasopimus-valillinen_syrjinta.pdf och 449/2018 (14.11.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/ozijSuwf3/YVTltk-tapausseloste-_14.11.2019-tulkkauspalvelu-yksilollinen_tarvejoustamaton_ohje-.pdf

117 Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2019 B/15/2020 rd (Riksdagens justitieombudsman 2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/40544/2019-sv/bd7016e5-cbb5-41a4-b0b3-a5e9d12379b7>, 63-68.

118 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 20-22.

med funktionsnedsättning, inklusive marknadsbaserade tjänster. Dessutom bör utbildningen och delaktigheten på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning förbättras med olika metoder.¹¹⁹

Jämlikhet gällande blodgivningsförbud

Det råder brister i likabehandlingen vad gäller förbudet mot att donera blod. Diskrimineringsombudsmannen har kommenterat Fimeas utkast till förnyelse av föreskrifterna om lämplighet för blodgivning och konstaterat att förbudet mot blodgivning vid sex mellan män är problematiskt i sin nuvarande form. För närvarande krävs i föreskriften ett tillfälligt, tolv månader långt förbud mot blodgivning varje gång då en man haft sex med en ny manlig partner. För en man som lever i ett parförhållande med en annan man råder ett permanent förbud mot att donera blod under parförhållandet, medan en man som lever i ett parförhållande med en kvinna inte har något bestående förbud mot blodgivning. En ny sexpartner (i förhållandet mellan man och kvinna eller mellan två kvinnor) medför ett fyra månader långt hinder för blodgivning.¹²⁰

Enligt diskrimineringsombudsmannen ska blodgivningsförbudet omprövas i ljuset av de testmetoder och forskningsrön som för närvarande används, så att en eventuell särbehandling är proportionerlig i fråga om de metoder som används. Diskrimineringsombudsmannen har i sitt utlåtande framfört att beredningen av ändringarna vad gäller förbud mot blodgivning ska fortsätta genom att man utreder om män som lever i ett parförhållande med en man löper förhöjd risk för att drabbas av en smittsam sjukdom i ljuset av den nuvarande forskningen och hur en eventuell risk kan avvärjas proportionerligt. Eftersom diskrimineringsom-

budsmannen inte känner till någon forskning som skulle visa att det nuvarande förbudet mot blodgivning under tolv månader eller på grund av ett permanent parförhållande är nödvändigt, har ombudsmannen rekommenderat en harmonisering av karenstiderna så att ett fyra månader långt blodgivningsförbud tillämpas även på sex mellan män när partnern är ny och att det permanenta förbudet mot blodgivning under ett parförhållande mellan män slopas.¹²¹

Hatretorik och hatbrott

Diskrimineringsombudsmannen har bedömt den rasistiska Twitter-uppdateringen som publicerats av föreningen för unga sannfinländare Perussuomalaiset nuoret ry (PS-nuoret) ur yttrandefrihetens synvinkel. Enligt diskrimineringsombudsmannen uppmanades man i föreningens uppdatering att rösta på sannfinländarna för att det i framtiden inte skulle bo så många mörkhyade personer i Finland. Uppdateringen i sig kränkte mörkhyade personers människovärde, och kommentarerna till uppdateringen var i huvudsak rasistiska och etnonationalistiska. Debatten hade därför skapat en fientlig, förnedrande och förödmjukande atmosfär mot mörkhyade personer. Enligt diskrimineringsombudsmannen kan yttrandefriheten begränsas om det är nödvändigt på grund av ett vägande samhälleligt behov. Diskrimineringsombudsmannen stödde sig på Europeiska människorättsdomstolens avgörandepraxis i sitt konstaterande om att verksamhet som riktar sig mot bland annat tolerans och icke-diskriminering eller vars syfte är att tillintetgöra de mänskliga rättigheterna inte åtnjuter skydd för yttrandefriheten.¹²²

Människorättsdelegationen har gett en rekommendation för regeringsperioden 2019-2023 enligt vilken regeringen ska utveckla nya metoder för bekämpning av hatbrott som grundar sig på antisemitism och islamofobi och i omfattande utsträckning genomföra de förslag som statsrådets arbetsgrupp för hatre-

119 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 2; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 18-19.

120 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 24-25.

121 Ibid.

122 Ibid, 11.

torik har framfört. Dessutom ska åtgärder för att förbättra språkklimatet vidtas och minoriteternas och minoritetsspråkens synlighet i samhället stärkas.¹²³

Jämlikhet i digitala tjänster

Justitiekanslern i statsrådet har upprepat sin oro,¹²⁴ som framfördes i årsberättelsen för 2018, över e-tjänsternas användbarhet och tillgänglighet. Problemen med webbtjänsterna har varit förknippade med att tjänsterna är svåra att använda och att man då de digitala tjänsterna tagits i bruk inte har beaktat alla användargrupper eller användning med olika apparater. En bristfällig digitalisering av tjänsterna utgör fortfarande en verklig risk vad gäller en jämlik tillgång till tjänsterna. De problem med tillgängligheten som de digitala tjänsterna orsakar kan enligt justitiekanslern i statsrådet delvis bekämpas redan på förhand genom en satsning på lagstiftningen. Man bör också beakta riskerna och förutse dem vid planering och förnyelse av de offentliga tjänsterna och förvaltningens informationssystem.¹²⁵ Riksdagens justitieombudsman har i sin tur påmint om att det faktum att tjänsterna blir elektroniska äventyrar tillgången till tjänster, i synnerhet för äldre personer.

Människorätsdelegationen har rekommenderat att regeringen ska beakta tillgängligheten, tillgången och jämlikheten i digitaliseringsprojekten.

Jämlikhet vid assisterad befruktning

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har behandlat jämlikheten i tillgången till assisterad befruktning.¹²⁶ En ensamstående kvinna ansåg sig ha blivit diskriminerad då hon nekats möjlighet till assisterad befruktning inom den offentliga hälso- och sjukvården. Den sökande hade en medicinsk grund för barnlöshetsbehandlingarna. Enligt sjukhusets riktlinjer beviljade enheterna inom den offentliga hälso- och sjukvården på grund av resursbrist inte betalningsförbindelser till privata kliniker för behandling med donerade könsceller och inom den offentliga sektorn behandlas inte barnlöshet som beror på icke-medicinska orsaker. Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har konstaterat att en sådan riktlinje utesluter alla sådana patientgrupper som använder donerade könsceller från behandlingarna och därmed missgynnar ensamstående kvinnor. Det hade inte utretts om det för att garantera tillräckliga resurser inom den offentliga hälso- och sjukvården fanns andra metoder som inte skulle ha lett till diskriminering av en viss grupp. Enligt diskriminerings- och jämställdhetsnämnden var svarandens agerande varken lämpligt eller nödvändigt för att uppnå målet om att trygga resurserna och konstaterade att sökanden hade diskriminerats på grund av sina familjeförhållanden då hon helt och hållet hade förvägrats assisterad befruktning inom den offentliga hälso- och sjukvården.¹²⁷

123 Människorätsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorätsdelegationens rekommendationer (n 103), 12-14.

124 Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2018 https://www.okv.fi/media/filer_public/cd/e5/cde51b04-9199-4ad5-9722-ae860080b055/okv_kertomus2018_ruotsi_netsti.pdf, 92-95.

125 Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2019 B 12/2020 rd (Justitiekanslern i statsrådet 2019) https://www.okv.fi/media/filer_public/7f/0c/7f0c68d1-77cc-4608-94ec-a28d821af2ae/jka_berattelse_2019_low.pdf, 86-87.

126 Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens fall 348/2017 (14.6.2019) (på finska) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/MCtZdku8t/YVltk-tapausseloste-2019-hedelmotyshoito-syrjinta.pdf (beslutet har i skrivande stund 30.10.2020 inte vunnit laga kraft).

127 Ibid.

Jämlikhet och jämställdhet inom idrott

Enligt jämställdhetsombudsmannen ska man inom idrott och motion på ett jämlikt sätt betona ett jämställt bemötande samt jämställda attityder och praktiska handlingar och erbjuda alla könsrepresentanter lika möjligheter och resurser. Dessutom ska man i beslutsfattandet som berör idrott och motion alltid beakta alla faktiskt har jämlika och jämställda möjligheter. Således bör man också i det praktiska arbetet främja den faktiska jämställdheten mellan könen inom idrotten.¹²⁸

För att säkerställa likabehandling bör man i simhallarna ta i bruk Finlands Simundervisnings- och Livräddningsförbunds, Finska Simförbundets och föreningen Uimahalli- ja kylpylätekninen yhdistys rekommendation om att tillåta burkinis och badshorts i simhallarna. Diskrimineringsombudsmannen har fått kännedom om fall där muslimska kvinnor och flickor som använt burkini har förbjudits tillträde till simhallen. Enligt diskrimineringsombudsmannen är det viktigt att också muslimska kvinnor och flickor får tillträde till simhallen på lika villkor. Burkinin ska vara tillverkad av material avsett för bad och av säkerhetsskäl kan burkinmodellen begränsas till exempel i fråga om fladdrande delar. Även om man kan anta att alla simhallsbesökare tvättar sig innan de går i bassängen är ett antagande om en persons hygienbeteende inte en godtagbar grund för att förbjuda eller begränsa användningen av burkini. Sålunda har diskrimineringsombudsmannen rekommenderat att användningen av burkini ska godkännas i alla simhallar.¹²⁹

Det rekommenderas att privata tvättutrymmen byggs för att främja likabehandling av alla människogrunder och människor. Verklig jämlikhet kan förhindras till exempel för personer med funktionsnedsättning om det inte finns privata tvätt- eller omklädningsutrymmen. Privata tvättutrymmen främjar också likabehandling av personer som tillhör könsminoriteter och olika trossamfund.¹³⁰

Jämlikhet på regional och lokal nivå

Enligt människorättsdelegationen ska tjänster i enlighet med principen om jämlikhet i grundlagen vara tillgängliga också i glesbebyggda områden och inom rimligt avstånd från bosättingarna. Särskilt hälso- och sjukvårdstjänster, sociala tjänster, tjänster i anslutning till den allmänna säkerheten samt kollektivtrafik och andra transporttjänster är sådana tjänster som ska vara tillgängliga på lika villkor på riksnivå.¹³¹

Enligt människorättsdelegationen finns det på kommunnivå inga tydliga strukturer för samordningen av arbetet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Dessutom bör den lokala nivån i högre grad än i nuläget tas med i diskussionen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Genom att utvidga samordningen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt de strukturer dessa kräver till att gälla också förvaltningen på regional och lokal nivå är det möjligt att främja regional- och lokalförvaltningens engagemang vad gäller att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna.¹³²

131 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 2; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 16.

132 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 7-8.

128 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 112), 36.

129 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 27-29.

130 Ibid, 27-28.

2 Rätten till liv, personlig frihet och integritet

I 7 § i Finlands grundlag tryggas rätten till liv, personlig frihet och integritet. Rätten till personlig frihet och integritet innebär också att ingen får dömas till döden eller torteras eller utsättas för någon annan behandling som kränker människovärdet.¹³³

Rättigheter för barn som placerats utom hemmet

Det förekommer brister i de begränsande åtgärderna för barn som placerats utom hemmet. Enligt justitieombudsmannen har begränsande åtgärder använts på sådana sätt eller i sådana situationer där de inte tillåts enligt barnskyddslagen. Ofta har man vid enheterna för vård utom hemmet ansett att begränsningen av barnens grundläggande fri- och rättigheter är godtagbar med tanke på de pedagogiska reglerna. Justitieombudsmannen har vid sina inspektioner lagt märke till att man inte alltid är medveten om skillnaden mellan begränsande åtgärder och acceptabla uppfostringsmetoder, utan barnet begränsas med hänvisning till uppfostran utan att ett överklagbart beslut fattas.

¹³³ Finlands grundlag (n 3), 7 §.

Enheterna för vård utom hemmet och socialarbetarna har alltså inte alltid förmåga att skilja mellan vad som är godtagbart fastställande av gränser i fostrande syfte och vad som är sådan begränsning av barnets grundläggande fri- och rättigheter som avses i lagen.¹³⁴

Justitieombudsmannen har observerat begränsande åtgärder som inte grundar sig på lag vid flera inspektionsbesök. Vid vissa enheter hade barnens rörelsefrihet begränsats genom ett beslut av familjevårdaren som straff för barnens beteende och samtidigt hade barnens möjligheter till kontakt begränsats genom att telefoner omhändertagits och nätförbindelsen brutits. Barnen fick inte heller de dispositionsmedel som de hade rätt till enligt barnskyddslagen. Justitieombudsmannen har betonat att osakligt och förtryckande bemötande av barn allvarligt äventyrar ett placerat barns intressen och rättigheter, och att de rättigheter som tryggas i grundlagen inte tillgodosågs fullt ut i fallet.¹³⁵ Vid en anstalt begränsades barnens rörelsefrihet, sociala liv och självbestämmanderätt utan grund. Vid en annan anstalt var barnen tvungna att knacka på dörren till sitt rum om de

¹³⁴ Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 102, 129-130.

¹³⁵ Ibid, 135.

ville lämna rummet. Barnen fick inte alltid lov att avlägsna sig. Enligt biträdande justitieombudsmannen verkade det vara fråga om en så kallad rumsarrest, som var en praxis som förtryckte barnen. Vid ett inspektionsbesök framkom att barnens sociala relationer begränsades eller förbjöds helt till exempel genom att man förbjöd samtal mellan barnen i olika situationer. Biträdande justitieombudsmannen har dessutom fäst uppmärksamhet vid att de lagstadgade tidsfristerna för isolering är ovillkorliga och inte får överskridas. Ett barn får isoleras endast om de lagstadgade förutsättningarna uppfylls.¹³⁶

136 Ibid, 104-110.

Självbestämmanderätt för personer i institutionsvård

Riksdagens justitieombudsman har uttryckt sin oro över brister i självbestämmanderätten hos äldre personer som får vård och som bor på institutioner. De begränsande åtgärder som används kan vara ogrundade och sakna lagstiftningsgrund. Begränsningsåtgärderna kan vara orimligt omfattande eller inkonsekventa. Det förekommer också brister i övervakningen av begränsningspraxisen och i möjligheten att kontrollera åtgärderna. Enligt justitieombudsmannen måste begränsningsåtgärderna grunda sig på lag.¹³⁷

Det har förekommit ovisshet, brister och försummelser i praxisen för begränsning av självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning som bor på en institution. Enligt justitieombudsmannen har ändringen som berör begränsningsåtgärder i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda förbättrat situationen, men institutionernas praxis i fråga om begränsningsåtgärder varierar fortfarande.¹³⁸

Också Människorättscentret har påpekat att det saknas lagstiftning om åtgärder för begränsning av självbestämmanderätten.¹³⁹ Begränsningar av självbestämmanderätten som saknar grund i lagstiftningen sker inom många social- och hälsovårdsområden. Enligt Människorättscentret råder det en gemensam uppfattning om att det behövs ny lagstiftning.¹⁴⁰

137 Ibid, 129-130.

138 Ibid, 130.

139 Människorättscentret, Äldre personers rättigheter - viktiga internationella konventioner och nationell lagstiftning, Människorättscentrets publikationer 1/2019 <https://1598742.167.directo.fi/@Bin/7a51367d01250ef3a54806d0c52456dd/1614077867/application/pdf/541622/%c3%84ldre%20personers%20r%c3%a4ttigheter.pdf>, 25.

140 IOK/35/2019 (n 95), 14.

Barnets rättigheter i internationell krigföring

Justitiekanslern i statsrådet har i sitt avgörande funderat på om myndigheterna eller regeringen är skyldiga att hämta hem finländare eller personer med permanent uppehållstillstånd i Finland från flyktinglägret al-Hol. Justitiekanslern i statsrådet har tagit emot flera klagomål där man kritiserat Finlands regering, dåvarande statsminister Antti Rinne, utrikesminister Pekka Haavisto och utrikesministeriet samt inrikesminister Maria Ohisalo för att de inte har börjat hämta hem personer i enlighet med Finlands lagstiftning och internationella förpliktelser som är bindande för Finland. Enligt justitiekanslern är ärendet juridiskt sett mångfacetterat.

Justitiekanslern har övervägt ärendet bland annat med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för personer i lägret, i synnerhet barn, samt säkerheten för personer som bor och vistas i Finland.

Justitiekanslern i statsrådet har i sitt avgörande konstaterat att statsrådet och ministrarna har agerat lagenligt i fråga om att hämta hem finländska kvinnor och barn från lägret i Syrien.

141

Klagomålen gällande utrikesminister Pekka Haavisto har i synnerhet handlat om påståenden om att en tjänsteman vid utrikesministeriet skulle ha utsatts för påtryckningar och förflyttats till andra uppgifter. Justitiekanslern har i sitt beslut konstaterat att han inte undersöker Haavistos åtgärder, eftersom ärendet behandlas i riksdagens grundlagsutskott.¹⁴² Grundlagsut-

skottet framförde i december 2020 ett ställningstagande om att utrikesministern i ärendet i fråga inte har förfarit lagstridigt i sin ämbetsåtgärd på det sätt som avses i 116 § i grundlagen. Grundlagsutskottet anser att det således inte finns förutsättningar för att väcka åtal.¹⁴³

Barnombudsmannen har i sin årsberättelse behandlat barnets ställning i internationell krigföring i fallet som berör flyktinglägret al-Hol. Barnombudsmannens ståndpunkt har varit att rätten till liv och fullständiga förutsättningar för utveckling för barnen i lägret måste tryggas utan diskriminering på grund av föräldrarnas eller andra vårdnadshavares bakgrund. Finland borde ha beredskap att agera om barnets situation bedöms vara hotad i sådan mån att barnet omedelbart måste få skydd. Barnombudsmannen har betonat vikten av barnets bästa samt betydelsen av individuellt övervägande från fall till fall i planeringen av åtgärder. Barnet ska från fall till fall kunna skickas tillbaka till Finland både med och utan en förälder. Enligt barnombudsmannen kan barn inte hållas ansvariga för att deras föräldrar har fört dem till stridsområdet. Därför ska staten sörja för barnens välbefinnande och säkerhet även när ett finländskt barn vistas utomlands. Barnombudsmannen har konstaterat att det på grund av förpliktelserna i konventionen om barnets rättigheter och barnens särskilda situation är motiverat att med alla medel försöka få bort barnen från stridsområdena. Av cirka 30 barn med finländsk bakgrund har två föräldralösa barn förts tillbaka till Finland med hjälp av utrikesministeriet. I fråga om de andra barnen har barnombudsmannen ansett att situationen är ohållbar och konstaterat att man i en så exceptionell situation bör söka lösningar som tryggar barnets bästa, rätten till särskilt skydd, överlevnad och utveckling.¹⁴⁴

141 Justitiekanslern i statsrådet, 'Avgörande av justitiekansler Tuomas Pöysti i klagomål som gäller repatriering av personer som befinner sig i läger i Syrien' (10.10.2019) <https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuorot/521/avgorande-av-justitiekansler-tuomas-poysti-i-klagomal-som-galler-repatriering-av-personer-som-befinner-sig-i-lager-i-syrien/>; OKA/998/1/2019 (9.10.2019) (på finska) https://www.okv.fi/media/filer_public/83/3e/833e7e8c-340d-48d8-b393-f976fe41f067/okv_998_1_2019_jne.pdf.

142 Yle, 'Oikeuskansleri ei ryhdy toimiin Pekka Haavistosta tehdyissä al-Hol-kanteluissa' (2.1.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11142126> (på finska).

143 Riksdagen, 'Perustuslakivaliokunnan mietintö muistutuksesta ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimen lainmukaisuuden tutkimisesta on valmistunut' (9.12.2020) (på finska) <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Perustuslakivaliokunnan-mietinto-muistutuksesta-ulkoministeri-Pekka-Haaviston-virkatoimen-lainmukaisuuden-tutkimisesta-.aspx>.

144 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 51-53.

Våld mot och diskriminering av barn

Enligt barnombudsmannen borde effekterna av åtgärder som syftar till att utrota våld mot barn på tillgodoseendet av barnets rättigheter utvärderas regelbundet och utvecklingsarbetet bör grunda sig på forskningsrön. Barnombudsmannen anser att det är nödvändigt att säkerställa tillgången till stödtjänster och tjänsternas kvalitet för barn som fallit offer för sexualbrott. För närvarande är tjänsterna vid stödcentren för sexualbrottsoffer (SERI-stödcentren) avsedda endast för personer som fyllt 16 år. Åtgärderna för att utrota våld omfattar också ett lagförslag som gör det möjligt att utreda den brottsliga bakgrunden hos personer som arbetar med barn även i fråga om anställningsförhållanden som varar mindre än tre månader. Barnombudsmannen har påpekat att lagstiftningen bör utökas med en möjlighet att med jämna mellanrum under pågående uppgift, till exempel vart tredje år, utreda den brottsliga bakgrunden.¹⁴⁵

Psykiskt och fysiskt våld av en förälder eller annan vårdande vuxen är betydligt vanligare bland barn och unga som anser sig tillhöra en könsminoritet eller sexuell minoritet. Enligt barnombudsmannen ska också barn och unga beaktas i reformen av translagen och lagstiftningen om juridiskt fastställande av könstillhörighet ska stödja barnets utveckling av en sund identitet, skydda barnet från fientliga attityder i uppväxtmiljön och trygga barnets rättigheter. Dessutom har barnombudsmannen konstaterat att även interkönade barn och deras familjer måste garanteras högklassiga och tillräckliga vård- och stödtjänster i rätt tid. I regeringsprogrammet för 2019 finns en anteckning enligt vilken interkönade barns självbestämmanderätt ska stärkas och kosmetisk, icke-medicinsk könsorganskirurgi av små barn ska slopas, vilket barnombudsmannen anser vara en positiv åtgärd.¹⁴⁶ Anteckningen har dock ännu inte lett till några konkreta åtgärder, även om den un-

dersökning som justitieministeriet låtit göra för att utreda hur beslut som fattats i samband med interkönade barns födelse samt behandlingar under barndomen och i ungdomen har påverkat deras liv färdigställdes i början av 2019¹⁴⁷.

Barnombudsmannen har undersökt mobbing, diskriminering och osakligt bemötande som barn och unga utsatts för. Barnombudsmannen har betonat att alla barn och unga ska garanteras möjlighet att utöva och tillbringa sin fritid på ett tryggt sätt och i en miljö som respekterar deras rättigheter eftersom fritiden utgör ett centralt livsområde för barnen.¹⁴⁸ Enligt barnombudsmannen ska undervisnings- och kulturministeriet samordna ett nationellt program för att förebygga våld, osakligt bemötande och trakasserier inom både motions- och kulturhobbyer. Dessutom borde hobbygarantin,¹⁴⁹ som var ett mål under föregående regeringsperiod, tas upp på nytt i diskussionen om barns och ungas fritid eftersom hobbygarantin inte har förverkligats i tre av fyra granskade kommuner. Det mål som ställts upp för denna regeringsperiod om att tillämpa Islandsmodellen, med vilken man strävar efter att möjliggöra hobbyverksamhet som varje barn tycker om under skoldagen, stärker också det fria utövandet av hobbyer vid sidan om målinriktade hobbyer. Barnombudsmannen har dock kritiserat det faktum att Islandsmodellen leds av vuxna och endast i ringa utsträckning inkluderar barn. Barnombudsmannen har betonat att barn och unga bör tas med i planeringen av fritiden när man gör reformer, både i fråga om motion och kultur.

147 Statsrådet "Utredning om interkönade personers erfarenheter klar" (28.2.2019) <https://valtioneuvosto.fi/-/utredning-om-interkonade-personers-erfarenheter-klar>

148 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 38-39.

149 Främjande av barns och ungas hobbymöjligheter - lättare bidragspraxis och underlättande av frivilligverksamheten (2017) Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 10/2017 (på finska) http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79521/OKM_10_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

145 Ibid, 28-29.

146 Ibid, 21-22.

Våld mot kvinnor

Högsta domstolen har i sitt avgörande HD:2019:17 behandlat en situation där målsäganden vägrade vittna i ett mål som gällde våld i parrelationer eftersom hon och sväranden hade varit gifta och hade två gemensamma barn. Högsta domstolen konstaterade att målsäganden med stöd av 17 kap. 18 § 2 mom. i rättegångsbalken inte hade tystnadsrätt, eftersom det på grund av svarandens tidigare våld mot målsäganden fanns skäl att misstänka att målsäganden inte själv hade beslutat om att utöva denna rätt. Således misstänkte högsta domstolen att målsägandens beslut var ett resultat av påtryckningar. Målsägandens förundersökningsberättelse kunde beaktas i rättegången och den polis som anlände till händelseplatsen kunde höras om vad målsäganden hade berättat för polisen i fråga.¹⁵⁰

Justitiekanslern i statsrådet har uppmanat Polisstyrelsen att komplettera sina anvisningar om våld i parrelationer. För att anvisningarna bättre ska svara mot kraven i Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) bör man i anvisningarna beakta särdragen i fråga om våld i familjen och offrets utsatta ställning. Enligt justitiekanslern i statsrådet framgår det av anvisningarna inte i tillräcklig grad att myndigheten på eget initiativ ska informera brottsoffret om stödtjänster samt bedöma offrets behov av skydd genast i början. Vid bedömningen av skyddsbehovet ska man kunna beakta hur ofta våldet i parrelationen typiskt förekommit, om det förvärrats och andra riskfaktorer. Också anvisningarna om besöksförbud är bristfälliga, bland annat eftersom våld i parförhållanden inte nämns som en brotts-

typ.¹⁵¹ Även om offren för våld i parrelationer och de som ansöker om besöksförbud kan vara män, är offret eller den som ansöker om besöksförbud oftast en kvinna.

Människorättscentret har visat sin oro över hur vanligt våld mot kvinnor är. Var femte kvinna har utsatts för våld av sin partner. Cirka 30 procent av alla kvinnor och flickor är oroliga för sexuellt våld. Sexuellt våld, familjevåld, våld i nära relationer, sexuella trakasserier och ett tyst godkännande av dessa former av våld är störande vanliga i Finland. Enligt Människorättscentret förverkligas därmed inte jämställdhet mellan könen när det gäller den personliga säkerheten. Människorättscentret har konstaterat att det inte har reserverats tillräckligt med finansiering och resurser för arbetet mot våld mot kvinnor. Dessutom finns det brister bland annat i polisens registrering av våld i hemmet och i de stödtjänster som erbjuds offren. Särskilt invandrarkvinnor och andra särskilt utsatta kvinnor lider mest av dessa brister.¹⁵²

Människorättsdelegationen rekommenderade 2018 och vidare för regeringsperioden 2019-2023 att finansieringen och koordineringen av arbetet mot våld mot kvinnor och våld i hemmet ska förbättras. Delegationen har också rekommenderat att man ska garantera tillräcklig specialkompetens och att tjänsterna för personer som upplevt våld i nära relationer utvecklas på olika håll i Finland. Dessutom bör man ingripa i våldet mot kvinnor med hjälp av lagstiftningen, bland annat genom att revidera lagstiftningen om sexualbrott.¹⁵³

150 Högsta domstolen, HD:2019:17 (28.2.2019) (på finska) <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakko-paatokset/1551266450080.html>.

151 Justitiekanslern i statsrådet, "Kännetecknen för våld i parrelationer ägnas endast liten uppmärksamhet i Polisstyrelsens anvisningar - biträdande justitiekanslern uppmanar Polisstyrelsen att förbättra anvisningarna" (28.11.2019) <https://www.okv.fi/sv/meddelanden/527/kannetecknen-vald-i-parrelationer-agnas-endast-liten-uppmarksamhet-i-polisstyrelsens-anvisningar-bitradande-justitiekanslern-uppmanar-polisstyrelsen-att-forbatta-anvisningarn/>.

152 IOK/35/2019 (n 95), 5-8.

153 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 1-2; bakgrundsmaterial till rekommendationerna (n 103), 6 och 16.

Begränsande åtgärder och maktmedel inom hälso- och sjukvården

I anslutning till jourhavande verksamhetsenheter inom hälso- och sjukvården finns så kallade säkerhetsrum avsedda för aggressiva och berusade patienter. Det finns ingen lagstiftning som berör användningen av dessa. Justitieombudsmannen har ansett att förutsättningarna för frihetsberövande på grund av användning av säkerhetsrummen, varaktigheten, förarandet vid beslutsfattandet, beslutsfattaren och rättsmedlen bör regleras genom lag så att förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna uppfylls.¹⁵⁴

I mentalvårdslagen finns ingen författningsgrund för hur vårdpersonalen använder maktmedel för att begränsa patientens rörelsefrihet utanför sjukhusområdet eller för att hämta en patient till sjukhuset när denne rör sig utanför sjukhusområdet. Det saknas också en författningsgrund i fråga om transport av psykiatriska patienter någon annanstans än till en enhet inom hälso- och sjukvården, bemötandet av patienterna och förhållandena under transporten samt följeslagarnas befogenheter. Dessutom

¹⁵⁴ Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 131.

kan det vid psykiatriska sjukhus anlitas väktare från privata bevakningsbolag för att utföra uppgifter som de inte har befogenheter till. Enligt justitieombudsmannen orsakar dessa brister i lagstiftningen ständigt problem och potentiella risksituationer.¹⁵⁵

Biträdande justitieombudsmannen har ansett¹⁵⁶ att det kränkte den klagandes personliga frihet då patienten som uppträdde aggressivt vid juren i nödtillstånd bands fast med spännbälten och lakan. Enligt biträdande justitieombudsmannen är en sådan begränsande åtgärd tillåten endast så länge som nödtillståndet kräver det och ska avslutas genast när den inte längre är nödvändig. Användningen av lakan som fängsel uppfyllde inte myndigheternas säkerhetskrav och ska därför inte under några omständigheter användas för att binda en patient.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Riksdagens justitieombudsman, Potilaan hoito ja kohtelu EOAK/5485/2018 (13.12.2019) (på finska) <https://www.oikeusiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5485/2018>.

¹⁵⁷ Ibid; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 136, 240–241.

Fångars och häktades rättigheter

Riksdagens justitieombudsman har i sina årsberättelser för 2018 och 2019 konstaterat att fångarnas tid utanför cellen på slutna avdelningar underskrider den rekommenderade tiden om åtta timmar per dag.¹⁵⁸ Bristen på aktiviteter är också ett problem i flera fängelser. Justitieombudsmannen har dessutom påpekat att häktade och fångar som avtjänar straff inte placeras separat på det sätt som lagen kräver. Minderåriga ska inte heller placeras på samma avdelningar som vuxna, men det har inte ordnats några separata avdelningar för minderåriga.¹⁵⁹

Europarådets kommitté mot tortyr (CPT) har i över 20 år kritiserat Finland för att häktade i alltför hög utsträckning förvaras i polisfängelser. Häktningenslagen ändrades 2019 så att en häktad inte får förvaras i polisens förvaringslokal längre än sju dygn. Enligt justitieombudsmannen har förvaringstiderna för häktade i polisfängelser förkortats till följd av ändringen.¹⁶⁰

Biträdande justitieombudsmannen har kommenterat hur en fånge behandlats i en observationscell. Klaganden hade placerats naken med händerna bundna bakom ryggen i isoleringsrummet i observationscellen. Enligt biträdande justitieombudsmannen stred klagandens förhållanden mot bestämmelserna och kränkte

klagandens människovärde. Klaganden hade nekats kläder och sängkläder i observationscellen och vid avklädningen i samband med persongranskningen hade också en person av det andra könet varit närvarande. Det klandervärda i förfarandet förstärktes av dess långa varaktighet och av att det inträffade under kameraövervakning. Enligt biträdande justitieombudsmannens uppfattning hade man brutit mot den klagandes rätt till personlig frihet och integritet.¹⁶¹ Biträdande justitieombudsmannen har inte uteslutit att det var fråga om en kränkning av rättigheterna vad gäller förbudet mot tortyr enligt artikel 3 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna¹⁶², åtminstone inte vad gäller förnedrande behandling.¹⁶³

Enligt Människorättscentret erbjuds häktade inte alltid lämplig och tillräcklig hälso- och sjukvård i polisfängelserna. Det finns till exempel fall av bristande medicinering och behandling för häktade som lider av diabetes.¹⁶⁴ Dessutom är personer med funktionsnedsättning i häktning eller fängelse särskilt utsatta på grund av bristande rimliga anpassningar.¹⁶⁵

158 Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2018 B/11/2019 rd <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/40544/2018-sv/149e6458-4169-4a4c-8b45-e4066054958c>, 89 och 122.

159 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 131 och 213.

160 Ibid, 131; häktningenslagen 23.9.2005/768 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2005/20050768#O2L2>, 2 kap. 1 §; lagen om ändring av 2 kap. 1 § och 3 kap. 8 § i häktningenslagen 103/2018 (30.1.2018) <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2018/20180103>, 2 kap. 1 §.

161 Riksdagens justitieombudsman, Tarkkailuun sijoittaminen ja olosuhteet sen aikana EOAK/5960/2018 (19.8.2019) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5960/2018>.

162 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (4.3.1950, trädde i kraft i Finland 1990) https://www.echr.coe.int/documents/convention_swe.pdf, artikel 3.

163 EOAK/5960/2018 (n 164); Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 139.

164 IOK/35/2019 (n 95), 16.

165 Ibid, 16.

3 Skydd för privatlivet

I 10 § i Finlands grundlag tryggas vars och ens rätt till privatliv, heder och hemfrid. Till integriteten hör också att trygga brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden.¹⁶⁶

Äldre personers rätt till integritet

Enligt justitieombudsmannen bör man fästa uppmärksamhet vid att äldre personer i institutionsvård har integritet vid behandlingen av uppgifter om livscykel och vid tillhandahållandet av vård. Detta gäller bland annat i patientrum där det finns flera än en person. Äldre personer i institutionsvård som behöver långvarig vård ska ha ett eget rum med sanitetsutrymmen. Okända personer ska inte placeras i dubbelrum mot deras egen vilja.¹⁶⁷

Barnets rätt till integritet

Biträdande justitieombudsmannen har dryftat barnens rätt till integritet då de bor på barnhem. Personalen hade fotograferat barnen för att göra minnesböcker till dem. I avgörandet övervägde man om de bilder som tagits av barnen på barnhemmet är sekretessbelagda

personuppgifter eller om de kan ges till barnen som personliga minnen från barndomen. En klientrelation inom barnskyddet är sekretessbelagd information och bilderna i fråga kan avslöja en annan klients identitet. Biträdande justitieombudsmannen har efter övervägande understött att bilderna ges till barnen på den grunden att förutsättningarna för att överlämna bilderna och risken för att de ska publiceras i en juridisk granskning ska bedömas separat och att det inte är möjligt att förhindra att bilderna ges till barnen endast på grund av att bilderna eventuellt kan publiceras.¹⁶⁸

Under sina inspektionsbesök har biträdande justitieombudsmannen lagt märke till flera brister vad gäller rätten till integritet hos barn som bor på anstalter. Vid en anstalt visade det sig att flickor som bor på anstalten inte själva fick bestämma vilka hygienprodukter de använder under menstruationen. De hade inte heller möjlighet att själva skaffa de hygienprodukter de ville ha. Enligt biträdande justitieombudsmannen begränsade praxisen gällande menstruationsskydd flickornas rätt att bestämma över sin egen kropp och själva besluta om frågor som gäller deras person och integritet och var förtryckande för flickorna. På

¹⁶⁶ Finlands grundlag (n 3), 10 §.

¹⁶⁷ Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 146, 275-277.

¹⁶⁸ Riksdagens justitieombudsman, Valokuvien luovuttaminen lastenkodin lapsille EOAK/6465/2019 (31.12.2019) (på finska) <https://www.oikeusasia-mies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6465/2019>; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 265-268.

en annan anstalt klädde man av barnen alla kläder under en kroppsvisitation samtidigt som handledarna granskade barnets kropp, trots att barnskyddslagen inte berättigar till att klä av barnet i samband med en kroppsvisitation. Biträdande justitieombudsmannen har konstaterat att man vid en kroppsvisitation ska välja ett sådant sätt att genomföra undersökningen som orsakar barnet så lite olägenhet som möjligt och krävt att man omedelbart slutar klä av barnet.¹⁶⁹ Biträdande justitieombudsmannen har dessutom ingripit i anstalters förbud mot smink, hårfärgning, piercingar och användning av kläder som anstalterna anser vara osakliga. Enligt biträdande justitieombudsmannen ingriper anstalterna i barnens självbestämmanderätt och integritetsskydd genom bestämmelserna om barnets utseende.¹⁷⁰

Vårdnadshavarnas rätt och ansvar för att trygga barnets integritet i sociala medier och barnets eget beteende i sociala medier har väckt diskussion. Enligt barnombudsmannen kan övervaknings- och spionprogram som installeras i barnets telefon både kränka barnets rätt till privatliv och äventyra barnets förtroende för vårdnadshavarna. Dessutom har barnombudsmannen tagit ställning till vårdnadshavares rätt att publicera bilder och videor på sina barn till exempel i sociala medier och konstaterat att vårdnadshavare ska avstå från att publicera bilder som kränker barnets integritet. Situationerna kräver dock en tolkning från fall till fall eftersom det är fråga om ett mångfacetterat ärende. Barnombudsmannen har konstaterat att vårdnadshavare behöver information om barnets rätt till integritet och konkreta anvisningar för tillämpningen av den. I det nationella genomförandeprogrammet för Lanzarotekonventionen¹⁷¹ som ingår i regeringsprogrammet

2019 bör särskild uppmärksamhet fästas vid trakasserier och utnyttjande på nätet.¹⁷²

Fångars rätt till integritet

Under sina inspektioner i polisfängelserna och fängelserna har justitieombudsmannen lagt märke till flera missförhållanden i tillgodoseendet av fångarnas integritet. Brister i tillgodoseendet av integriteten har förekommit i synnerhet i fråga om toalettpraxisen. I vissa polisfängelser har till exempel de som placerats i cellerna varit tvungna att uträta sina behov då andra som placerats i cellerna sett på. Flera fångar får förvaras samtidigt i samma cell endast om cellens toalettstol är isolerad från ett det övriga utrymmet eller om det finns separata toalettutrymmen. Enligt justitieombudsmannen kan kameraövervakning inte heller anses vara godtagbar i samband med att en fånge går på toaletten eller tvättar sig, även om det i övrigt är tillåtet att fången övervakas med kamera. Kameraövervakning av toalettbesök är tillåten endast om fången är placerad under observation i isolering och även då ska man sträva efter arrangemang som åtminstone i viss mån bevarar integriteten.¹⁷³

Frihetsberövades integritet bör skyddas också vid ingången till polisfängelserna och i utrymmena för utomhusvistelse så att utomstående inte har direkt insyn till dessa platser. Vid provtagning i samband med narkotikakontroll bör fångens integritet skyddas på bästa möjliga sätt med tanke på omständigheterna. Dessutom ska de telefoner fångarna anvisats vara skyddade så att samtal med normalt röstläge inte kan höras utomstående, till exempel med hjälp av telefonhytter.¹⁷⁴

169 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 107-110.

170 Ibid, 107.

171 Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen, trädde i kraft den 1 juli 2010, i Finland den 1 oktober 2011) (på finska) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088>.

172 Barnombudsmannen 2019 (n 94), 26.

173 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 145-147, 211-212.

174 Ibid, 146.

Integritetsskydd i myndigheternas lokaler och förfaringsätt

Riksdagens justitieombudsman hade rätten till integritet som tema för 2019. I anslutning till specialtemat har justitieombudsmannen vid sina inspektioner fäst uppmärksamhet vid ändamålsenligheten i de lokaler som står till myndigheternas förfogande och vid tillgodoseendet av kundernas eller de i lokalerna placerade personernas integritet. Enligt justitieombudsmannen ska myndigheternas lokaler alltid lämpa sig för behandling av konfidentiella uppgifter och för förtroliga diskussioner. Om lokalerna används för förvaring av personer bör man fästa uppmärksamhet vid utrustningen och övervakningen av lokalerna. Dessutom ska det finnas tillräckligt med bostadsrum.¹⁷⁵

För att en myndighet konkret ska kunna tillgodose rätten till integritet måste de som arbetar vid myndigheten enligt justitieombudsmannen känna till grunderna för att vidta åtgärder som begränsar handlingsfriheten för den person som är föremål för en åtgärd, genomförandesätten, alternativa handlingsmodeller samt bestämmelserna om tystnadsplikt och sekretess inom sitt förvaltningsområde. Dessutom ska de personer som arbetar vid myndigheter känna till hur sekretessbelagda uppgifter hanteras. Justitieombudsmannen har anmärkt på exempelvis problem i polisens information.¹⁷⁶

Människorättsdelegationen har rekommenderat att regeringen i samband med digitaliseringen, liksom också när ny teknik tas i bruk och utnyttjas, tryggar informationssäkerheten, dataskyddet och skyddet för privatlivet.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Ibid, 145-146.

¹⁷⁶ Ibid, 147, 176-177.

¹⁷⁷ Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 2; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 22-23.

Integritet och underrättelsemyndigheternas verksamhet

Underrättelsetillsynsombudsmannen, som inledde sitt arbete under 2019, har i sin första årsbok behandlat underrättelseinhämtningsmetoderna i förhållande till respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Då underrättelseinhämtningsmetoder används är man tvungen att balansera integritetsskyddet och andra grundläggande och mänskliga rättigheter för de individer som är föremål för underrättelseinhämtningen mot den allmänna nationella säkerheten. Enligt underrättelsetillsynsombudsmannen ska underrättelseinhämtningsmetoder användas enligt principen om minsta olägenhet och med respekt för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Principen om minsta olägenhet innebär att man genom att utöva underrättelseinhämtningsbefogenheterna inte får göra intrång i någons rättigheter och att ingen får orsakas större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt. Dessutom ska underrättelsemyndigheten då den utövar sina befogenheter välja det alternativ som bäst främjar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Underrättelsetillsynsombudsmannens berättelse för år 2019, B 14/2020 rd (Underrättelsetillsynsombudsmannen 2019) <https://tiedusteluvalvonta.fi/documents/12994206/22784442/Underr%C3%A4ttelsetillsynsombudsmannens+ber%C3%A4ttelse+f%C3%B6r+%C3%A5r+2019/3f7ce13e-0d4f-3dc3-3f78-91d01c256844/Underr%C3%A4ttelsetillsynsombudsmannens+ber%C3%A4ttelse+f%C3%B6r+%C3%A5r+2019.pdf>, 22, 27, 29.

4 Religions- och samvetsfrihet

Religions- och samvetsfriheten tryggas i 11 § i Finlands grundlag. Religions- och samvetsfriheten omfattar rätten att bekänna sig till och utöva en religion, att höra till eller inte höra till ett religiöst samfund och rätten att ge uttryck för sin övertygelse.¹⁷⁹

Religionsfrihet i utbildningen

Riksdagens justitieombudsman har tagit ställning till hur skolornas julfest ordnas. De rättigheter till religionsfrihet och likabehandling som föreskrivs i grundlagen förutsätter att en elev inte får förpliktas att delta i religionsutövning mot sin vilja. Julfesten är en del av undervisningen och skolans verksamhet, som eleverna måste delta i. Om julfesten ordnas som ett religiöst evenemang kan skolan kränka elevens och vårdnadshavarnas religions- och samvetsfrihet samt lika möjligheter att delta i skolans julfest. Därför kan skolans jul- eller avslutningsfest inte vara ett evenemang som kan betraktas som religionsutövning, utan den ska ordnas så att alla elever i skolan kan delta oberoende av övertygelse. Biträdande justitieombudsmannen har också ansett att det är problematiskt att skolans termins avslutningsfest ordnas i kyrkan, eftersom kyrkan i egenskap av en plats avsedd för att förrätta gudstjänster i sig förmedlar en

religiös betydelse.¹⁸⁰

Enligt den nuvarande lagstiftningen om religionsundervisning har ett barn som hör till ett religionssamfund inte möjlighet att delta i undervisningen i livsåskådningskunskap om undervisning i barnets religion ordnas i skolan.¹⁸¹ Således kan ett barn som hör till den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland inte delta i undervisningen i livsåskådningskunskap, även om barnet själv skulle vilja det. Enligt barnombudsmannen kränker detta jämlikheten mellan barn.¹⁸² Barnombudsmannen har konstaterat att ordnandet av undervisning i livsåskådningsämnen borde utredas ur barnens och de ungas synvinkel och att lagstiftningen om religionsundervisning borde preciseras så att den svarar mot FN:s konvention om barnets rättigheter. Dessutom har barnombudsmannen påpekat att brister i ordnandet av undervisning enligt ett litet religionssamfund leder till att en del av barnen blir utan religionsundervisning.¹⁸³

180 Riksdagens justitieombudsman, Koulujen uskonolliset juhlat ym. EOAK/2186/2018 (5.11.2019) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2186/2018> ; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 149-150, 316

181 Lagen om grundläggande utbildning 21.8.1998/628 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P13>, 13 §.

182 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 25.

183 Ibid.

179 Finlands grundlag (n 3), 11§

5 Yttrandefrihet och offentlighet

I 12 § i Finlands grundlag garanteras var och en yttrandefrihet. Till yttrandefriheten hör rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta. I 12 § i grundlagen regleras också offentligheten vad gäller handlingar och andra upptagningar som innehas av myndigheterna. Handlingar och andra upptagningar är i regel offentliga, om inte offentligheten av tvingande skäl särskilt har begränsats genom lag. Dessutom har var och en rätt att ta del av offentliga handlingar och upptagningar.¹⁸⁴

184 Finlands grundlag (n 3), 12 §.

Avvägning av yttrandefrihet och integritetsskydd

Högsta domstolen har avvägt kontaktytan mellan yttrandefrihet och integritet i ett fall som gäller kommunikation i sociala medier. Högsta domstolen har i fallet övervägt om de meddelanden som publicerades på webben kränkte A:s rätt till integritet eller om de omfattades av den yttrandefrihet som den som publicerade dem åtnjuter. Högsta domstolen har bland annat konstaterat att vid avvägning mellan integritetsskydd och yttrandefrihet är den berörda personens ställning en viktig bedömningsgrund och att privatpersoner åtnjuter ett starkt integritetsskydd. Däremot påverkar inte publiceringsformen för uppgifter som gör intrång i integriteten eller masskommunikationens tekniska aspekter bedömningsgrunderna för yttrandefriheten och integritetsskyddet. I webbmeddelandena hade till exempel A:s fullständiga namn, foto och arbetsplats publicerats. Dessutom utpekades A som nättjallare (fi. "nettivasikka") och pedofilbeskyddare (fi. "pedofiilien suojelija"). Högsta domstolen ansåg att det utifrån innehållet i meddelandena var uppenbart att de kränkte A:s rätt till integritet och beordrade att distributionen av meddelandena skulle avbrytas.¹⁸⁵

185 Högsta domstolen, KKO:2019:81 (23.9.2019) (på finska) <https://www.korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/1568971430957.html>.

Även i justitiekanslerns laglighetskontroll har det framkommit problem i gränsdragningen mellan yttrandefrihet och integritetsskydd i kommunikationen i sociala medier. I sina avgöranden har justitiekanslern bland annat övervägt tjänste- och uppförandeskyldigheterna gällande tjänster för personer som sköter kommunala förtroendeuppdrag och ministrarnas uppgifter samt hur länge dessa tjänste- och uppförandeskyldigheter gäller i fråga om interaktion via privata konton i sociala medier. Av justitiekanslerns avgöranden framgår att yttrandefriheten gör det möjligt att framföra skarp kritik, om den är kopplad till en debatt i ett sammanhang som är betydelsefullt ur samhällets synvinkel. Sådan kritik ska ha att göra med det arbete som den kritiserade personen utför och inte med personen själv. En alltför skarp kritik av en viss person kan dock utgöra ett hinder för att delta i den offentliga debatten. Till exempel har ministrar rätt till yttrandefrihet, vilket ger ett starkt skydd för deltagande i samhällsdebatten och för kommunikation som hör till den politiska verksamheten.¹⁸⁶

186 Justitiekanslern i statsrådet 2019 (n 126), 83-85.

Biträdande justitieombudsmannen har i sin tur konstaterat att fotografering är en del av den yttrandefrihet som är en grundläggande rättighet. I ett fall hade sjukhusets ordningsvakt förfarit felaktigt genom att be personen radera de bilder personen i fråga tagit i sjukhusets väntrum. Begränsningen av en grundläggande fri- och rättighet ska grunda sig på en befogenhet som föreskrivs i lag. Ordningvakten har ingen sådan befogenhet utan borde ha informerat fotografen om att bilder som tagits av patienterna och spridning av dessa kan kränka deras rätt till integritet. Enligt biträdande justitieombudsmannen har dock en person som uppsöker hälsovårdscentralen rätt att förvänta sig att hans eller hennes integritet skyddas. Eftersom avvägningen av de grundläggande fri- och rättigheterna i första hand ankommer på lagstiftaren har biträdande justitieombudsmannen uppmärksammat social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet på behovet av lagstiftning som berör saken.¹⁸⁷

187 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 242.

6 Mötes- och föreningsfrihet

I 13 § i Finlands grundlag garanteras var och en rätt att utan tillstånd anordna sammankomster och demonstrationer samt att delta i sådana. Dessutom garanteras var och en föreningsfrihet 13 § 2 mom. Föreningsfriheten innefattar rätt att utan tillstånd bilda föreningar, höra till eller inte höra till föreningar och delta i föreningars verksamhet. Genom föreningsfriheten tryggas också den fackliga föreningsfriheten och friheten att organisera sig för att bevaka andra intressen.¹⁸⁸

Demonstrationer och besvär rätt

Riksdagens justitieombudsman har på eget initiativ undersökt polisens verksamhet i anslutning till avslutandet och förflyttningen av de demonstrationer som ordnades på Järnvägstorget i Helsingfors i juni 2017. Polisen hade inte fattat något överklagbart beslut om avslutandet och förflyttningen, utan var tvungen att agera genom en förvaltningsåtgärd som inte kräver ett överklagbart beslut. Justitieombudsmannen har konstaterat att besluten i fråga är sådana beslut som berör de rättigheter och skyldigheter som avses i 21 § om rättsskydd i grundlagen. Sådana beslut kan inte betraktas som faktiska förvaltningsåtgärder som inte kan överklagas eftersom de ingriper i den rätt att anordna och delta i demonstrationer som garanteras i 13 § i grundlagen. Därmed ska sådana beslut åtföljas av en besväransvisning, så att det organ som beslutar om överklagbarheten i sista hand är domstolen.¹⁸⁹

188 Finlands grundlag (n 3), 13 §.

189 Riksdagens justitieombudsman, Poliisin menettely rautatietorin mielenosoitusten yhteydessä EOAK/5998/2017 (18.12.2019) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5998/2017>; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 150.

Förbud mot förenings verksamhet

Högsta domstolen beviljade besvärstillstånd i ett ärende som gällde ett yrkande på att Nordiska motståndsrörelsen ska upplösas. Samtidigt förbjöd Högsta domstolen dess verksamhet fram till det slutliga avgörandet. Enligt Polisstyrelsen, som krävt ett temporärt verksamhetsförbud, finns det förutsättningar för upplösning eftersom föreningen i väsentlig grad handlar i strid med lagen och god sed. Enligt Polisstyrelsen sprider föreningen bland annat hatretorik om invandrare, sexuella minoriteter och judar genom att acceptera våld i föreningens verksamhet, ifrågasätta förintelsen och glorifiera fascister. Enligt Nordiska motståndsrörelsen verkar föreningen inom gränserna för yttrande- och föreningsfriheten och har således bestridit Polisstyrelsens påståenden.¹⁹⁰ Högsta domstolen har i den dom domstolen utfärdade i september 2020 konstaterat att föreningens mål stred mot de grunder för ett demokratiskt samhälle som föreskrivs i grundlagen och strafflagen och mot de värderingar som dessa lutar sig mot. Högsta domstolen beslutade samtidigt att föreningen ska upplösas.¹⁹¹

190 Högsta domstolen, "HD beviljade Nordiska motståndsrörelsen besvärstillstånd och förbjöd tillfälligt dess verksamhet" (28.3.2019) <https://korkeinoikeus.fi/sv/index/ajankohtaista/tiedotteet/2019/kkomyonsipohjoismaisellevastarintaliikkeellevalitusluvanjakielsivaliaikaisestisentoiminnan.html>.

191 Högsta domstolen, "Enligt högsta domstolen (HD) verkar den oregistrerade föreningen Nordiska motståndsrörelsen på ett sätt som väsentligt strider mot lag och därför måste föreningen upplösas." (22.9.2020) <https://korkeinoikeus.fi/sv/index/ajankohtaista/tiedotteet/2020/pohjoismaiennvastarintaliike-yhdistyslakkautettava.html>.

7 Rösträtt och rätt till inflytande

Enligt 14 § i Finlands grundlag har varje finsk medborgare som har fyllt aderton år rätt att rösta i statliga val och folkomröstningar. Varje finsk medborgare och varje i Finland bosatt medborgare i Europeiska unionen som har fyllt aderton år har rätt att rösta vid val till Europaparlamentet. Därtill har varje finsk medborgare och varje i Finland stadigvarande bosatt utlänning som har fyllt aderton år rätt att rösta i kommunalval och kommunala folkomröstningar.

Dessutom skall det allmänna främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv.¹⁹²

Barnets rätt att delta i samhället

Enligt barnombudsmannen måste i synnerhet barns medvetenhet om sina egna rättigheter och om de rättsmedel som står till buds uppmärksammas. En annan viktig sak att utveckla är medvetenheten om barnets rättigheter bland de yrkesgrupper som arbetar med barn. Dessutom borde man samla in respons från barn och garantera en barnvänlig beredning av administrativa förfaranden och beslutsfattandet.

Barnombudsmannen har ansett att punkten i regeringsprogrammet för 2019 gällande utveckling av skolundervisningen och skolornas verksamhetspraxis i syfte att förbättra barns och ungas förutsättningar i sin närmiljö och i samhället i stort är viktigt. Barnombudsmannen

har önskat att punkten ska omfatta tillräckliga resurser för konkreta åtgärder för att främja barns och ungas rätt att delta.¹⁹³

Säkerställande av möjligheten att rösta

Riksdagens justitieombudsman har ansett att personalen vid ett psykiatriskt sjukhus ska säkerställa att klienterna är medvetna om sin möjlighet att delta i den allmänna förhandsröstningen. Om klienterna inte känner till möjligheten att rösta, kan de förståeligt nog inte heller alltid begära att få rösta. I fråga om isolerade patienter bör man separat överväga om patienten skulle kunna rösta under övervakning. Om det skulle vara möjligt för klienten att rösta ska personalen aktivt erbjuda denna möjlighet. På så sätt främjar personalen på det sätt som avses i grundlagen klienternas möjlighet att genom sin röstning delta i den samhälleliga verksamheten.¹⁹⁴

Riksdagens justitieombudsman utförde överraskningsinspektioner på röstningsställena i åtta olika kommuner på valdagen för Europaparlamentsvalet 2019. Under inspektionerna utreddes tillgängligheten vid röstningsställena, möjligheterna att delta för personer med funktionsnedsättning samt hur valhemligheten tryggades. Det observerades brister på nästan alla röstningsställena. Brister hittades bland annat i tillgängligheten i röstningslokalen eller den rutt som leder dit. Dessutom kunde bristen på tillgängliga valbås eller röstningsplatser leda till att valhemligheten inte tryggas.

¹⁹³ Barnombudsmannen (n 94), 24.

¹⁹⁴ Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 150.

¹⁹² Finlands grundlag (n 3), 14 §.

8 Kulturella rättigheter

Enligt 16 § i Finlands grundlag har alla rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Det allmänna skall säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv. Dessutom innebär de kulturella rättigheterna att vetenskapens, konstens och den högsta utbildningens frihet är tryggad.¹⁹⁵

Barnets rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning

Biträdande justitieombudsmannen har i flera avgöranden konstaterat att rätten till avgiftsfri grundläggande utbildning är entydig. Var och en har rätt att delta i undervisningen på lika villkor utan tilläggsavgifter. Tillräckliga resurser ska anvisas för att ordna undervisningen även utanför skolan, till exempel under skolans utfärder.¹⁹⁶

Med tanke på den grundläggande utbildningens avgiftsfrihet och elevernas jämlikhet är det enligt justitieombudsmannen problematiskt om man på skolans initiativ planerar och

genomför evenemang som genomförs som en del av skolans verksamhet under dess arbetstid men utgår från att familjerna ska ansvara för kostnaderna. Det är problematiskt att till exempel ordna en avgiftsbelagd utfärd eller motionsdag så att det också finns ett avgiftsfritt alternativ. Detta delar in barnen i två grupper - de som har råd och de som inte har råd att betala för evenemanget. Enligt justitieombudsmannen ska varje elev ha möjlighet att delta i verksamhet enligt skolans läroplan utan tilläggsavgifter och på lika villkor. Kommunerna ska undvika praxis som de facto ökar ojämlikheten. Kommunerna har i egenskap av utbildningsanordnare inte prövningsrätt vad gäller avgiftsfri grundläggande utbildning. Också barnombudsmannen anser att man måste se till att den grundläggande utbildningen är avgiftsfri.¹⁹⁷

I regeringsprogrammet för 2019 ingår flera noteringar om utbildning och inläring som barnombudsmannen har tagit ställning till. Barnombudsmannen har till exempel konstaterat att regeringens mål att garantera alla unga en utbildning på andra stadiet bör understödjas. Utbildningen på andra stadiet ska vara intressant och meningsfull för alla unga och målet ska inte uppfyllas genom att alla får eller förordnas en studieplats. Enligt barnombudsmannen ska man för att möjliggöra en jämlik utbildning också sörja för närheten till skolorna.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Finlands grundlag (n 3), 16 §.

¹⁹⁶ Riksdagens justitieombudsman, "Kommunernas brokiga praxis äventyrar den avgiftsfria grundläggande utbildningen" (28.10.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/sv/web/guest/-/kuntien-kirjavat-kaytanteet-vaarantavat-perusopetuksen-maksuttomuutta>; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 315.

¹⁹⁷ Barnombudsmannen 2020 (n 94), 40-41.

¹⁹⁸ Ibid, 40, 43.

Barnets rätt till en trygg grundläggande utbildning

Riksdagens justitieombudsman har konstaterat att elevernas rätt till en trygg studiemiljö inte alltid tillgodoses, i synnerhet på grund av att skolorna ofta har otillräckliga metoder för att upptäcka och ingripa i mobbning. Dessutom förekommer det problem i de kommunala utbildningsväsendena och i skolornas juridiska kompetens, administrativa förfaranden och beslutsfattande. Enligt justitieombudsmannen fattas till exempel inte alltid förvaltningsbeslut som grundar sig på lag eller som kan överklagas enligt förvaltningslagen.¹⁹⁹

Riksdagens justitieombudsman har tillsammans med Människorättscentret ordnat utbildning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för rektorer och den övriga ledningen för utbildningsväsendet. I utbildningen har man bland annat behandlat de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna ur ett juridiskt perspektiv samt med tanke på vardagen i skolan. Typiska klagomål som kommer till justitieombudsmannen och som berör tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i skolorna handlar bland annat om lika rätt till utbildning, brister i förvaltningen och beslutsfattandet, beslut om särskilt stöd, religion i skolan samt en trygg studiemiljö.²⁰⁰

Enligt barnombudsmannen har den utglesning av skolnätet som började på 1990-talet lett till att eleverna fått sämre möjligheter att delta i undervisningen samtidigt som långa skolresor hotar barnens sociala relationer, fritidsintressen och hälsa. Undervisning borde alltså ordnas på rimligt avstånd på alla utbild-

ningsstadier. Dessutom har barnombudsmannen påmint om säkerheten i skolmiljön med tanke på såväl skolresor, inomhusluften och lugnet i skolbyggnaderna som med tanke på att utrota mobbning.²⁰¹

De grundläggande och mänskliga rättigheterna i myndigheternas verksamhet

Riksdagens justitieombudsman har fäst uppmärksamhet vid brister i medvetenheten om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i myndighetsverksamheten. På grund av bristande kunskaper fästs inte tillräcklig uppmärksamhet vid tillgodoseendet och främjandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Det ordnas inte tillräckligt med utbildning i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.²⁰²

Människorättsdelegationen har gett flera rekommendationer om utbildning i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, bland annat på alla förvaltningsnivåer. Tillgänglig information om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna ska utvecklas och publiceras på olika språk samt anpassas till olika kommunikationsmetoder och -sätt. Dessutom ska man stärka lagberedningens kunskapsbas genom att kartlägga forskningsbehoven inom området för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och finansiera forskningen med statsrådets forskningsmedel. Kunskapsbasen ska stärkas också genom att utveckla dialogen och utöka möjligheten för olika befolkningsgrupper att delta som stöd för beslutsfattandet.

201 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 43.

202 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 132.

199 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 132.

200 Människorättscentret, Perus- ja ihmisoikeudet opetustoimessa, Opetustoimen johdolle (på finska) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/pio-opetustoimessa/opetustoimen-johdolle/>

9 Rätt till eget språk och egen kultur

Rätten till eget språk och egen kultur tryggas i 17 § i Finlands grundlag. Enligt grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska och dessa språk ska få användas hos myndigheterna. Rätten till eget språk och egen kultur innebär också att samerna och romerna och andra grupper har rätt att utveckla sitt språk och sin kultur samt tryggar rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt för dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp.²⁰³

Tryggande av språkliga rättigheter

Riksdagens justitieombudsman fäste FPA:s uppmärksamhet vid att man i upphandlingen av tolkningstjänster ska beakta serviceanvändarnas särskilda behov samt faktorer i anslutning till tjänsternas kontinuitet och omfattning. FPA hade inte lyckats skaffa en teckenspråkig tolk till den klagande, varvid justitieombudsmannen ansåg att FPA på ett bättre sätt borde ha säkerställt att den klagandes service fortgick i samband med att den teckenspråkiga studietolkningen ordnades. Man kan inte låta bli att ordna den tolkningstjänst som en klient behöver på basis av anbudsförfarandet eller dess slutresultat.²⁰⁴

Människorättsdelegationen har gett flera rekommendationer om tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för regeringsperioden 2019–2023. Enligt dessa ska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och möjligheten att använda sitt eget språk tryggas i samband med social- och hälsovårdsreformen. Särskild uppmärksamhet ska fästas vid det svenska språkets ställning som nationalspråk. Regeringen

ska också effektivisera möjligheterna för olika grupper att bevara sitt språk och sin kultur och utveckla uppföljningen av att teckenspråkslagen efterlevs.

Barnets språkliga rättigheter

Riksdagens justitieombudsman har tagit ställning till tryggheten av barnets språkliga rättigheter inom vården utom hemmet. I ett fall upprätthölls inte barnets modersmål spanska för ett barn som placerats utom hemmet under de två första åren av vården utom hemmet, och under denna tid hade barnets språkkunskaper försämrats och barnet hade förlorat sitt och mammans gemensamma språk. Enligt justitieombudsmannen är det särskilt viktigt för barnets identitetsbildning och utveckling samt för kontakten med familjen och de närstående att barnet lär sig och bevarar sitt modersmål. Justitieombudsmannen har konstaterat att tillgodoseendet av barnets språkliga rättigheter inte enbart kan stödja sig på barnets kontakt med de närstående, utan barnskyddet är skyldigt att aktivt stödja barnets språkliga rättigheter. Justitieombudsmannen har ansett att bristerna i säkerställandet av de språkliga rättigheterna i fallet är lagstridiga.²⁰⁵

Barnombudsmannen har å sin sida fäst uppmärksamhet vid att romska elever ska få undervisning och service på sitt eget språk och att samiskspråkiga barns rätt till undervisning på sitt eget språk utanför sameområdet bör förbättras.²⁰⁶

²⁰⁵ Riksdagens justitieombudsman, Sosiaalihuollon menettely lapsen asioissa EOAK/125/2018 (28.6.2018) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/125/2018>; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 27), 134–135.

²⁰⁶ Barnombudsmannen 2020 (n 94), 41.

²⁰³ Finlands grundlag (n 3), 17 §.

²⁰⁴ Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 74.

10 Urfolkens rättigheter

Enligt 17 § 3 mom. i Finlands grundlag har samerna såsom urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. I 121 § 4 mom. i grundlagen garanteras samerna inom sitt hembygdsområde språklig och kulturell autonomi enligt vad som bestäms i lag.²⁰⁷

Samernas språkliga jämlikhet

Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden har konstaterat att de skyldigheter som föreskrivs i samiska språklagen och diskrimineringslagen ska beaktas redan i planeringen av hälso- och sjukvårdstjänsterna för att samernas språkliga jämlikhet ska kunna främjas. Att ställa krav på språkkunskaper för de anställda är också en åtgärd som myndigheterna aktivt och i tillräckligt god tid ska säkerställa för att kunna trygga service på samiska. Också diskrimineringsombudsmannen har flera gånger per år kontaktats av samer i frågor som gäller språklig jämlikhet. Frågorna har bland annat gällt att hälso- och socialtjänster inte finns tillgängliga på samernas egna språk. Diskrimineringsombudsmannen har uttryckt sin oro över trygghandlet av till-

gången till tjänster på samiska i samband med social- och hälsovårdsreformen.²⁰⁸

Riksdagens justitieombudsman har tagit ställning till FPA:s verksamhet i behandlingen av brådskande ansökningar om utkomststöd för personer med nord-, enare- och skoltsamiska som modersmål. En brådskande ansökan om utkomststöd kan anhängiggöras endast genom ett personligt besök på FPA:s byrå eller via FPA:s telefonkundservice. Enligt FPA:s utredning erbjöds dock telefonservice på nordsamiska endast tisdag och torsdag klockan 9-11, det vill säga sammanlagt fyra timmar per vecka. Ingen service fanns tillgänglig på enaresamiska och skoltsamiska. Telefonservice på enaresamiska kunde ordnas endast med tidsbokning, som man uppmanades att göra genom att ringa det finskspråkiga servicenumret. Man kan också uträtta ärenden hos FPA med hjälp av en tolk, men enligt den klagande är det inte alltid möjligt att boka en tid och skaffa en tolk när det handlar om brådskande utkomststöd. Finsk- och svenskspråkiga kunder har inga motsvarande begränsningar då de uträttar sina ärenden. Även om FPA enligt utredningen på ett eller annat sätt har strävat efter att tillgodose de samiskspråkiga förmånsökandenas rättigheter, anser justitieombudsmannen att de samiskspråkiga kundernas rättigheter inte tillgodoses jäm-

²⁰⁷ Finlands grundlag (n 3), 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom.

²⁰⁸ Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 15-16.

likt i jämförelse med finsk- och svenskspråkiga kunder. Justitieombudsmannen har konstaterat att FPA ska sträva efter att säkerställa lika rättigheter för samiskspråkiga kunder, i synnerhet när det är fråga om brådskande utkomststöd som kräver att ärendet uträttas personligen.²⁰⁹

Undervisning på samiska

Utöver tryggheten av service på samiska är de samiska barnens rätt till undervisning på det egna språket av central betydelse med tanke på samernas rättigheter och jämlikhet samt bevarandet av de samiska språken. Även om regeringen har stött bevarandet av de samiska språken måste man fästa uppmärksamhet vid situationen vad gäller undervisning på samiska och problemen med tillgången till denna utanför samernas hembygdsområde. Enligt diskrimineringsombudsmannen har det trots bristerna också åstadkommit positiva förändringar vad gäller samernas utbildning. Tillgången till samisk utbildning har ökat till exempel genom undervisnings- och kulturministeriets och Uleåborgs universitets projekt. På grund av brister i lagstiftningen har den samiska utbildningen byggts upp på basis av det finska skolsystemet med hjälp av olika projekt. Enligt diskrimineringsombudsmannen är detta inte en hållbar lösning för att trygga urfolkets språkliga och kulturella rättigheter. Således måste lagstiftningen utvecklas så att resurserna för och organiseringen av samisk utbildning ger alla samer möjlighet till en utbildning som tryggar samernas språkliga och kulturella rättigheter.

209 Riksdagens justitieombudsman, Saamenkielisen kielelliset oikeudet eivät toteudu haettaessa kiireellistä toimeentulotukea EOAK/3774/2018 (13.12.2019) (på finska) <https://www.oikeusasia-mies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3774/2018>; Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 323.

Sannings- och försoningskommissionen för samer

Det har länge funnits brister i tryggheten av samernas jämlikhet. I samband med beredningen av processen för en sannings- och försoningskommission för samer som inleddes 2017 förhandlades för kommissionen ett mandat under 2019 i samarbete med sametingets och skolternas byastämma.²¹⁰ Medlemmar till kommissionen utses i slutet av 2020.²¹¹

Människorättsdelegationen har rekommenderat att regeringen ska förbättra samernas självbestämmanderätt och faktiska påverkningssamtycke med respekt för principen om fritt och informerat förhandssamtycke.

210 Statsrådets kansli, Saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettaminen 19-724 (31.10.2019) (på finska) https://vnk.fi/documents/10616/20470117/TSK-mandaatti+31.10.2019_su.pdf/142f27c0-5ae3-10a4-ffd0-caf2f4527eb3/TSK-mandaatti+31.10.2019_su.pdf.

211 Statsrådets kansli, "Tillsättandet av en sannings- och försoningskommission för samer framskrider" (13.11.2019) <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/10616/saamelaisten-totuus-ja-sovintokomission-asettaminen-eten-1>.

11 Näringsfrihet och rätt till arbete

I 18 § i Finlands grundlag garanteras var och en rätt att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. Det allmänna skall sörja för skyddet av arbetskraften. Det allmänna skall också främja sysselsättningen och verka för att alla tillförsäkras rätt till arbete. Enligt 18 § 3 mom. i grundlagen får ingen avskedas från sitt arbete utan laglig grund.²¹²

Arbetsrelaterat utnyttjande

Diskrimineringsombudsmannen har i egenskap av nationell rapportör om människohandel fäst uppmärksamhet vid signaler om att arbetsrelaterade utnyttjandet har ökat. Inom vissa branscher är utnyttjandet av arbetskraft enligt diskrimineringsombudsmannen redan snarare en regel än ett undantag. Riskbranscher är bland annat restaurangbranschen, städbranschen, frisörer, biltvättar och servicebranscherna. För närvarande får offer för arbetsrelaterat utnyttjande inte tillräckligt stöd. För att förebygga utnyttjande bör man identifiera vilka strukturer som orsakar sårbarhet samt effektivisera påföljderna och sanktionerna.

Sambandet mellan hjälpen till offer för människohandel och straffprocessen är problematiskt. En grund som använts för att utesluta offer för människohandel ur hjälpsystemet är att

undersökningsbeteckningen byts från människohandel till en annan beteckning, till exempel ockerliknande diskriminering i arbetslivet. Då får offer för människohandel inte den hjälp de behöver.²¹³

Brister i arbetsvillkoren

Regionförvaltningsverken har i sitt tillsynsarbete upptäckt brister i avlöningen av personer som skickats från utlandet till Finland. Den lön som betalats till arbetstagarna har inte alltid innehållit de tillägg som fastställts i kollektivavtalet. Ofta har också den betalda lönen underskridit kollektivavtalets miniminivå. Vid ungefär hälften av de inspekterade objekten observerades dessutom brister i arbetstidshanteringen.²¹⁴

Regionförvaltningsverken har påmint om att sommarjobbare ska ha samma arbetsvillkor som andra arbetstagare. I tillsynsarbetet har man vad gäller sommararbetare observerat till exempel ensidigt inställda arbetsskift och alltför långa arbetsdagar. Det har också förekommit brister i introduktionen i arbetet, hanteringen av hot om våld och bedömningen av riskerna i arbetet.²¹⁵

²¹³ Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 46-48.

²¹⁴ Regionförvaltningsverket, 'Valvontahavainto: Moni ulkomailta lähetetty työntekijä saa liian vähän palkkaa' (23.9.2019) (på finska) <https://www.tyosuojelu.fi/-/valvontahavainto-moni-ulkomailta-lahetetty-tyontekija-saa-liian-vahan-palkkaa>.

²¹⁵ Regionförvaltningsverket, 'Kesätyöntekijöiden työehdot samanlaiset kuin muillakin' (10.4.2019) (på finska) <https://www.tyosuojelu.fi/-/kesatyontekijoiden-tyoehdot-samanlaiset-kuin-muillakin>.

²¹² Finlands grundlag (n 3), 18 §.

12 Rätt till social trygghet

I 19 § i Finlands grundlag tryggas allas rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Det allmänna skall tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster.²¹⁶

Rätt till social trygghet för offer för människohandel

Biträdande justitieombudsmannen har ansett att bristerna i åtgärderna för att hjälpa offer för människohandel och ordnandet av socialvård kränkte offrets rätt till social trygghet.²¹⁷ Enligt biträdande justitieombudsmannen hade stadens socialväsande inte identifierat ett offer som en person som behöver särskilt stöd enligt socialvårdslagen trots att personen officiellt hade identifierats som offer för människohandel. Socialväsendet hade således väsentligt försummat sin skyldighet att planera och ordna tjänster och stödåtgärder för offret samt fatta beslut om särskilt stöd. Biträdande justitieombudsmannen har ansett att socialväsendets förfarande är lagstridigt.²¹⁸

²¹⁶ Finlands grundlag (n 3), 19 §.

²¹⁷ Riksdagens justitieombudsman, Ihmiskau-pan uhrien auttamistoimien järjestäminen EOAK/3489/2017 (28.6.2019) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/rfi/raatkaisut/-/eoar/3489/2017>.

²¹⁸ Ibid; riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 138, 233; diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 45–46.

Diskrimineringsombudsmannen har i egen- skap av rapportör om människohandel fått upp- fattningen att kommunen inte känner till sina skyldigheter att ordna eller skaffa tjänster och stödåtgärder för offer för människohandel. Dis- krimineringsombudsmannen har kommenterat arbetet mot människohandel och konstaterat att verksamheten borde reformeras så att offren kan få jämlik hjälp i hela landet. Dessutom ska tryggt boende för offer för människohandel ordnas och regleras genom lag.²¹⁹

Äldre personers rätt till social trygghet samt social- och hälsovårdstjänster

Enligt riksdagens justitieombudsman upptäcks det kontinuerligt brister i vården av äldre perso- ner bland annat i fråga om hygien, blöjbyte, utomhusvistelse, kost och rehabilitering samt läkemedelsbehandling, frekvensen av läkarbe- sök och tandvård. Justitieombudsmannen har lagt märke till brister även i tjänsterna för äldre som bor hemma. Det finns till exempel brister i den service för äldre som ordnas i hemmet till exempel beträffande säkerheten samt möjlig- heten till utevistelse och möjligheten att sköta ärenden samt i tjänsternas tillräcklighet och kvalitet. Bristerna i vården av och servicen för

²¹⁹ Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 44–45.

äldre kan fortsätta länge innan man ingriper i dem eftersom kommunerna inte i tillräcklig grad övervakar kvaliteten på tjänsterna och regionförvaltningsmyndigheternas anvisningar inte alltid följs. Dessutom är egenkontrollen och efterhandskontrollen otillräcklig när det gäller kontroll av huruvida tjänsterna i hemmet räcker till och är kvalitativa.²²⁰

Regionförvaltningsverken och Valvira har upptäckt likadana brister under sina inspektionsbesök i vårdhemmen. Bristerna har bland annat gällt personalens tillräcklighet, genomförandet av läkemedelsbehandlingar, säkerställandet av sjukvårdstjänster, ledningen av enheterna samt arbetsskiftförteckningarna. Ett för litet antal anställda har lett till att vårdarna inte har hunnit sköta klienternas grundläggande vård i tillräcklig utsträckning. Vid vissa vårdhem har det också förekommit brister i utrymmenas renlighet och hygien. Brister i genomförandet av läkemedelsbehandlingar var till exempel bristfälliga skriftliga läkemedelstillstånd och brister i säkerställandet av kompetensen. Flera vårdhem förvarade läkemedel på olämpligt sätt. Bristerna i säkerställandet av sjukvårdstjänster förekom till exempel i form av stora variationer i tillgången till läkartjänster samt i att terminalvård inte hade beaktats tillräckligt i fråga om antalet anställda eller personalens kompetens. Enheternas ansvarspersoner kände inte alltid till sitt lagenliga ansvar för enhetens verksamhet och dess ändamålsenlighet. Dessutom hade arbetsskiftförteckningarna innehållit felaktiga uppgifter om arbetsskiften.²²¹

Människorättscentret har påpekat att det förekommer brister i tillgången till tjänster och tjänsternas förmånlighet särskilt för personer som behöver långvarig vård. Dessutom är det utmanande att få rätt till domstol vid kränkning-

ar av de grundläggande fri- och rättigheterna inom social- och hälsovårdstjänsterna.²²² Människorättscentret har också konstaterat att den bristfälliga regleringen av avgifterna för serviceboende gör situationen för äldre personer och deras anhöriga juridiskt och ekonomiskt osäker.²²³ Dessutom ska de äldre få sin åsikt hörd om sin vårdplan och de äldre ska garanteras tillräckliga möjligheter att vistas utomhus.²²⁴

FPA:s verksamhet för att tillgodose den sociala tryggheten

Riksdagens justitieombudsman har yttrat sig om den klagandes rätt till social trygghet och en den trygghet som krävs för ett människovärdigt liv. Folkpensionsanstalten (FPA) hade ansökt om besvärstillstånd hos högsta förvaltningsdomstolen i ett ärende men lät bli att verkställa förvaltningsdomstolens beslut. Även om ett beslut i vilket ändring kan sökas genom besvär i regel inte får verkställas förrän beslutet har vunnit laga kraft, hindrar besvären inte verkställigheten, om besvärstillstånd behövs i ärendet. Enligt biträdande justitieombudsmanen är uppskjutande av verkställigheten på den grund att man med besvärstillstånd söker ett så kallat förhands- eller linjeavgörande inte en tillräcklig rättslig grund för att skjuta upp verkställigheten, om uppskjutandet kan leda till att de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom individens subjektiva rätt till utkomststöd, fördröjs eller äventyras. Därför borde FPA ha verkställt ett icke lagakraftvunnet beslut av förvaltningsdomstolen trots att FPA hade ansökt

220 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 129.

221 Valvira, 'Valvira ja aluehallintovirastojen tarkastuskäynnit vanhusten hoivakodeissa - samanlaiset ongelmat toistuivat monin paikoin' (18.3.2019) <https://www.valvira.fi/-/valvira-ja-aluehallintovirastojen-tarkastuskaynnit-vanhusten-hoivakodeissa-samanlaiset-ongelmat-toistuivat-monin-paikoin>.

222 Människorättscentret, Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvasta annetun lain 15 ja 20 §:n muuttamisesta sekä 20 §:n väliaikaisesta muuttamisesta IOK 46/2019-1 (2019) (på finska) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/9361295/Hoitajamitoituslausunto%20valmis.pdf>, 5.

223 Människorättscentret 1/2019 (n 141), 25.

224 IOK/35/2019 (n 95), 13-14.

om besvärstillstånd. FPA skulle på detta sätt ha säkerställt att den klagande hade fått den läkemedelsbehandling som förvaltningsdomstolen ansåg nödvändig och behövlig och tryggt att den klagandes läkemedelsbehandling fortsatte under behandlingen av besvärsansökan. Enligt biträdande justitieombudsmannen handlade ärendet ur den klagandes synvinkel om den subjektiva rätten till utkomststöd i sista hand och den grundläggande rätten till social trygghet och trygghet för ett människovärdigt liv.

Barnfattigdom

Barnombudsmannen har upprepade gånger fäst uppmärksamhet vid att den relativa barnfattigdomen ökar. Enligt barnombudsmannen krävs det för att minska barnfattigdomen en övergripande reform av den sociala tryggheten, satsningar på föräldrautbildning och arbete, granskning av boendeutgifterna och att arbetet får ökad betydelse. Priset, kvaliteten och tillgången på småbarnspedagogiska tjänster har också betydelse.²²⁵

Enligt barnombudsmannen ska man i regeringens reform av klientavgifterna inom social- och hälsovården som syftar till att minska fattigdomen beakta till exempel att målet med klientavgifterna för minderåriga inte får vara att öka statens inkomster och de får inte ens indirekt användas som ett medel för att begränsa användningen av tjänsterna. Barnombudsmannen har betonat att det är väsentligt att säkerställa att höga klientavgifter inte försämrar tillgången till vård eller fördröjer tillgången till vård. Eftersom klientavgifterna styr familjernas beslut om social- och hälsovårdstjänster bör klientavgifterna vara skäliga.²²⁶

Människorättsdelegationen har rekommenderat att man för att ingripa i barnfattigdomen till exempel kritiskt granskar de effekter som hopar sig hos barnfamiljer till följd av nedskär-

ningar i social- och arbetslöshetsskyddet och utvecklar metoder för att rätta till dessa. Dessutom bör alla garanteras en tillräcklig utkomst genom att höja grundtrygghetsnivån.²²⁷

Servicestrukturer för barnfamiljer

Barnombudsmannen har framfört att det vanligaste problemet vad gäller stödet till barnfamiljer är att ordnandet av och tillgången till familjetjänster varierar mellan kommunerna. I synnerhet barnfamiljer där en familjemedlem har särskilda behov, till exempel en funktionsnedsättning, sjukdom eller beteendestörningar, behöver stödtjänster som hjälper dem att klara sin vardag.²²⁸

Strukturreformen av social- och hälsojäns-terna kommer att påverka även barnens rättigheter. Enligt barnombudsmannen ska barn som en särskild patientgrupp beaktas i utvecklingsprogrammet för vård i livets slutskede, palliativ vård och smärtbehandling. Barn är en sårbar grupp både i fråga om medicinskt godkända behandlingsformer och alternativmedicinska behandlingar. Därför bör man i strukturreformen beakta barnen som en särskild grupp med avseende på skydd och självbestämmanderätt.²²⁹

Människorättsdelegationen har rekommenderat att regeringen vidtar omedelbara åtgärder för att säkra att personalen inom barnskyddet är tillräckligt stor och att barnskyddet håller god kvalitet. Dessutom ska tillsynen över barnskyddet utvecklas från att vara reaktiv mot att bli mera förutseende och förebyggande.²³⁰

227 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 14-15.

228 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 36.

229 Ibid, 43-44.

230 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 14-15.

225 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 32-33.

226 Ibid, 33.

Barnets och föräldrarnas rättigheter vid skilsmässa och familjeledigheter

Barnets boendearrangemang ska enligt barnombudsmannen stödja barnets utveckling och välbefinnande. Föräldrarna ska ha tillräckligt med information om boendearrangemang vid skilsmässor och om deras för- och nackdelar. Barnombudsmannen har konstaterat att man under regeringsperioden bör vidta konkreta åtgärder för att klargöra situationen för barn som bor växelvis och deras familjer samt för att avlägsna faktiska hinder. Dessutom ska man erbjuda barn stöd oberoende av föräldrarna i en skilsmässosituation och barnen ska ha rätt att påverka sådant som är viktigt i deras vardag. Barnombudsmannen har konstaterat att social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd borde ge barnatillsyningsmännen och familjerådgivningarna nationella anvisningar.²³¹

När det gäller familjeledighetsreformen har barnombudsmannen lyft fram betydelsen av att möjliggöra amning, distansföräldrars rätt till familjeledighet, möjliggörande av deltidarbete och en höjning av ersättningsnivån för familjeförmåner.

Missbrukar- och mentalvårdstjänster för barn och unga

Enligt riksdagens justitieombudsman räcker mentalvårdstjänsterna för barn och unga inte till. Inom tjänsterna saknas lämpliga placeringsplatser och tjänster för barn med svåra beteendestörningar, och samordningen av servicesystemen inom barnskyddet och den psykiatriska vården av barn har inte lyckats.²³²

Rusmedel, som används av barnen själva eller de vuxna, hotar fortsättningsvis barns och ungas välbefinnande. Barnombudsmannen har konstaterat att föräldrarnas rusmedelsanvänd-

ning är en betydande orsak i 26 procent av fallen av omhändertagande och att tillgången till missbrukartjänster, i synnerhet för minderåriga, är dålig i många kommuner. Bristerna i servicesystemet bör korrigeras omedelbart. Barnombudsmannen har också påpekat att till exempel tjänster för gravida kvinnor och spädbarnsfamiljer med missbruksproblem för närvarande inte genomförs på det sätt som förutsätts i lagstiftningen, och det finns stora skillnader i tjänsterna mellan olika kommuner. Avgifterna för HAL-poliklinikerna för gravida kvinnor som använder rusmedel bör slopas. Dessutom har barnombudsmannen fäst allvarlig uppmärksamhet vid det ökade antalet dödsfall på grund av narkotika och det faktum att det blivit lättare att få tag på narkotika.²³³

Människorättsdelegationen har rekommenderat för regeringen att barn och unga ska garanteras tillräckliga mentalvårdstjänster i hela landet och att unga som riskerar att marginaliseras ska hänvisas till tjänster.²³⁴

Brister inom barnskyddet och dess eftervård

Riksdagens justitieombudsman har anmärkt på problem inom barnskyddet. Resursbrist, dålig tillgång till kompetenta socialarbetare, stor omsättning på arbetstagare och otillräcklig övervakning försämrar barnskyddstjänsternas kvalitet. Andra problempunkter är antalet platser för vård utom hemmet för de barn som är svårast att vårda samt att platserna för vård utom hemmet för barn upprepade gånger ändras. Enligt riksdagens justitieombudsman förekommer det också brister i utarbetandet av klientplaner eftersom det inte alltid görs upp en klientplan som stöder föräldraskapet för föräldrarna till ett placerat barn. Klientplanerna är viktiga när det gäller att ordna socialvård, fatta beslut och verkställa beslut.²³⁵

231 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 35-36.

232 Riksdagens justitieombudsman 2019 2019 (n 118), 130.

233 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 45-46.

234 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 2; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 14-15.

235 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 129-130.

Också barnombudsmannen har fäst allvarlig uppmärksamhet vid missförhållandena i skyddet av barn som placerats utanför hemmet. Barnombudsmannen anser att den lag som godkändes 2019, enligt vilken eftervård inom barnskyddet ges fram till 25 års ålder, är utmärkt. Eftervårdens kvalitet och innehåll behöver dock utvecklas. Även allvarliga brister i anstaltsvården och vanvård av barn på anstalter kräver omedelbara åtgärder. Förutom att reformera lagstiftningen, öka och effektivisera övervakningen och utbildningen behövs också ett barnrättsbaserat förhållningssätt, en attitydförändring och en radikal bearbetning av den praxis som etablerats i kulturen. Enligt barnombudsmannen har FN:s barnrättskommittés uppmaning till konventionsstaterna om att garantera alla barn som bor på anstalter ett behörigt skydd, inklusive tillgång till klagomåls- och rättsskyddsmekanismer, inte genomförts i tillräcklig utsträckning i Finland.²³⁶

Behovet av att förnya beslutsfattandet inom barnskyddet har diskuterats i samband med lagreformen om förvaltningsprocesserna 2019. Det nuvarande systemet för beslutsfattande främjar inte barnets rättigheter och intressen på bästa sätt eftersom behandlingen av ärenden i förvaltningsdomstolen är långsam, behandlingstiderna är för långa, beslutsfattandet ligger långt från barnens och familjernas liv och det har funnits brister i hörandet av barnet. Därför har barnombudsmannen krävt en reform av systemet för beslutsfattande.

Riksdagens justitieombudsman har påpekat att regionförvaltningsverken inte har tillräckligt med befogenheter för att övervaka den familjevård som sker i hem.²³⁷ Barnombudsmannen har påmint om biträdande justitieombudsmannens avgöranden, enligt vilka kommunerna inte i tillräcklig utsträckning har övervakat behandlingen av barn i familjevård. Trots att det har förekommit missförhållanden i familjevården övervakas den mindre än anstaltsvården.²³⁸

236 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 30-31.

237 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 129.

238 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 31.

Könsstympning

Könsstympning av flickor är en gärning som straffas antingen som misshandel eller grov misshandel i Finland.²³⁹ År 2019 fick riksdagen ta emot ett medborgarinitiativ där man föreslog ett förbud mot könsstympning av flickor och kvinnor genom speciallagstiftning.²⁴⁰ Barnombudsmannen har i sitt utlåtande om medborgarinitiativet konstaterat att justitieministeriet ska utreda konsekvenserna av en separat lag innan lagen stiftas och att man utöver lagen även i övrigt ska säkerställa att stympning inte sker i verkligheten.²⁴¹

Riksdagen tog medborgarinitiativet i fråga till behandling 2020. Enligt lagutskottets betänkande bör straffbarheten för könsstympning av flickor och kvinnor förtydligas. De förtydligande bestämmelserna bör ingå i strafflagen i stället för i en speciallag eftersom straffbestämmelser där det föreskrivs om fängelsestraff i Finland tas in i strafflagen. Utskottet utredde också rättsläget och praxisen i fråga om icke-medicinsk omskärelse av pojkar när medborgarinitiativet behandlades. Enligt utskottet finns det också när det gäller omskärelse av pojkar regleringsbehov som bör utredas och bedömas närmare.²⁴²

Enligt polisens uppgifter har det årligen gjorts flera brottanmälningar om könsstympning i Finland. Åklagarämbetet i Västra Finland

239 Ibid, 47.

240 Medborgarinitiativ MI 1/2019 rd, Förbud könsstympning av flickor (lämnat till riksdagen 3.6.2019) https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sidor/MI_1+2019.aspx.

241 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 47.

242 Lagutskottets betänkande LaUB 6/2020 rd (senast publicerat 22.10.2020) https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Mietinto/Sidor/LaUB_6+2020.aspx; Riksdagen, 'Lakivaliokunnan mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen tulee säätää rikoslaissa rangaistavaksi nykyistä selkeämmin' (30.9.2020) (på finska) <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Lakivaliokunta-silpomisen-tulee-saataa-rikoslaissa-rangaistavaksi-.aspx>

har väckt det första åtalet gällande könsstypning i Finland. Åtalet behandlades i Egentliga Finlands tingsrätt, där det förkastades med motiveringen att det finns en beaktansvärd misstanke om svarandens skuld.²⁴³

Brister i hälso- och sjukvårdstjänsterna

Riksdagens justitieombudsman har påpekat brister i till exempel distributionen av vårdartiklar och hjälpmedel för medicinsk rehabilitering. Justitieombudsmannen nämner att orsakerna till att tillbehören och hjälpmedlen inte räcker till är ekonomiska. Dessutom justitieombudsmannen konstaterat att den rättsmedicinska utredningen av dödsorsaken ständigt fördröjs och tar till och med över ett år, trots att tidsfristen är tre månader. Justitieombudsmannen har redan i över tio år anmärkt på fördröjningen av utredningen av dödsorsaken.²⁴⁴

Rätten till social trygghet samt social- och hälsovårdstjänster för personer med funktionsnedsättning

Enligt riksdagens justitieombudsman har det förekommit brister i tjänsterna för personer med funktionsnedsättning. Till exempel upprättas inte alltid de serviceplaner och specialomsorgsprogram som avses i lagen eller så upprät-

tas de bristfälligt eller med fördröjning. Också beslutsfattandet och verkställandet av besluten om tjänsterna fördröjs ofta oskäligt. Det förekommer kommunala skillnader i tillgången till service och tillämpningsanvisningarna för tjänster för personer med funktionsnedsättning kan begränsa tillgången till service. Dessutom kan konkurrensutsättningen av tjänsterna äventyra rätten för personer med funktionsnedsättning till tjänster som motsvarar det individuella specialbehovet.²⁴⁵

Enligt Människorättscentret har bristen på personlig assistans i fängelser och på sjukhus under kortvarig och ofrivillig vård samt otillgängliga miljöer lett till förnedrande behandling av personer med funktionsnedsättning och ökad oro för hälsan.²⁴⁶

Då socialskyddslagstiftningen reformeras bör det beaktas att speciellt personer med funktionsnedsättning är tvungna att betala flera olika slags klientavgifter. Mängden tjänster och förnödenheter som de själva måste betala har ökat, samtidigt som priserna har stigit. Människorättsdelegationen har rekommenderat att de ackumulerade effekterna av klientavgifter och självriskandelar för personer med funktionsnedsättning utreds med avseende på dessa personers socioekonomiska ställning och att de negativa effekterna av avgifterna och självriskandelarna minskas.²⁴⁷

243 Institutet för hälsa och välfärd, Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen, lausunto THL/1614/4.00.02/2019 (1.10.2019) (på finska) https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/aineistot/Documents/KAA1_19_LaV_031019_THL_Koukkula.pdf; Tingsrätten i Egentliga Finland, Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 25 §:n tarkoittama julkinen selosta, asiano: R 19/2942 (20.11.2019) (på finska) <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-279185.pdf>; Egentliga Finlands tingsrätts avgörande bekräftades ha vunnit laga kraft genom ett telefonsamtal till Egentliga Finlands tingsrätts registratorskontor den 9 december 2020.

244 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 131.

245 Ibid, 130.

246 IOK/35/2019 (n 95), 14.

247 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 2; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 18.

13 Ansvar för miljön

Enligt 20 § 1 mom. i Finlands grundlag bär var och en ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. Ansvaret för miljön ligger alltså inte bara hos det allmänna utan också hos medborgarna, företagen och andra aktörer. Enligt 20 § 2 mom. i grundlagen ska det allmänna verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön.²⁴⁸

Miljötillståndsärenden

Högsta förvaltningsdomstolen har behandlat miljötillståndsärendet för den nya bioproduktfabriken som Finnulp Oy planerat på stranden av Kallavesi i Kuopio.²⁴⁹ Avsikten var att avloppsvattnet från bioproduktfabriken skulle släppas ut i Kallavesi, cirka nio kilometer från

Kuopio centrum. Högsta förvaltningsdomstolen skulle bedöma hur fabriken utsläpp av avloppsvatten påverkar vattendragen, huruvida den goda ekologiska statusen för vattenförekomsten i Kallavesi äventyras och huruvida det med miljötillståndsbestämmelserna var möjligt att förebygga förorening av Kallavesi.²⁵⁰

Högsta förvaltningsdomstolen upphävde Vasa förvaltningsdomstols och Regionförvaltningsverkets i Östra Finland beslut och avlog ansökan om miljötillstånd. Högsta förvaltningsdomstolen motiverade sitt beslut med att man i fallet inte kunde försäkra sig om att det avloppsvatten som bioproduktfabriken släpper ut i Kallavesi inte skulle försämra vattnets ekologiska status på det sätt som förbjuds i miljöskyddslagen. Den utredning som högsta förvaltningsdomstolen fick i ärendet visade att Kallavesis ekologiska status eller åtminstone en av dess kvalitetsfaktorer, växtplankton, riskerar att försämrats till en tillfredsställande nivå om belastningen på vattendraget ökar.²⁵¹

248 Finlands grundlag (n 3), 20 §.

249 Högsta förvaltningsdomstolen, Årsberättelse 2019 (Högsta förvaltningsdomstolen 2019) https://www.kho.fi/material/attachments/kho/aineistoa/vuosikertomukset/UKncnElmd/Vuosikertomus_2019_ruotsi.pdf, 19-24; KHO:2019:166 (19.12.2019) <https://www.kho.fi/sv/index/beslut/arsboksbeslut/1576670299837.html>.

250 Ibid, 19.

251 Ibid, 19-24; HFD:2019:166 (n 259).

14 Rättsskydd

Enligt 21 § i Finlands grundlag har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning tryggas genom lag.²⁵²

Äldre personers rättsskydd

Enligt riksdagens justitieombudsman fattar myndigheten trots ett ökat behov av tjänster inte alltid ett beslut om att utöka den service som tillhandahålls i hemmet eller att ordna med omsorg vid en serviceboendeenhet eller ett ålderdomshem. Då inget beslut fattas tillgodoses inte rätten att föra frågan om omfattningen av kommunens skyldighet att ordna service till förvaltningsdomstolen för prövning. Också då en plan för egenkontroll görs upp är det viktigt att den person som ansvarar för egenkontrollen vid verksamhetsenheten känner till gällande lagar, författningar och rekommendationer och beaktar dem i planeringen och genomförandet av egenkontroll för att klientens rättsskydd ska tillgodoses.²⁵³

Människorättsdelegationen har för regeringsperioden 2019–2023 rekommenderat att främjandet av äldre personers rättigheter och övervakningen av att de tillgodoses bör stärkas

ytterligare, samtidigt som äldre personers rätt till ett värdigt liv och jämlika tjänster tryggas.²⁵⁴

Barnets rättsmedel

Riksdagens justitieombudsman har fäst uppmärksamhet vid placerade barns rätt till information inom barnskyddets tjänster. Enligt justitieombudsmannen är barn ofta inte medvetna om sina egna rättigheter och känner inte heller till anstalternas och socialarbetarnas rättigheter och skyldigheter.²⁵⁵

Även barnombudsmannen har fäst uppmärksamhet vid barnens rättsmedel och konstaterat att de rättsmedel som barn själva har tillgång till är bristfälliga och att barn inte i tillräcklig grad ses som juridiska aktörer. Barnens rättsskydd måste förbättras genom att öka barnens medvetenhet om sina rättigheter och rättsmedel. Dessutom ska även barn garanteras täckande och tillgängliga rättsmedel. Barnombudsmannen har nämnt rättsmedel med anknytning till den grundläggande utbildningen och mobbning i skolan som ett särskilt utvecklingsobjekt. Ett exempel på ett bra framsteg är riksdagens justitieombudsmans webbplats, via vilken barnen själva kan lämna in klagomål. De klagomål som kommit in via webbplatsen, av vilka cirka 70 procent har lett till åtgärder, visar att det finns ett stort behov av rättsmedel som är tillgängliga för barn. Just de elektroniska kontaktsätten är naturliga för unga, och därför bör man se till att dessa tjänster är tillgängliga

252 Finlands grundlag (n 3), 21 §.

253 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 129 och 277.

254 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 2; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 20–21.

255 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 129.

och begripliga. Dessutom ska barnen ges tillgång till personlig service om de så önskar.²⁵⁶

Riksdagens justitieombudsman har påpekat för polisen att förundersökningen är för lång i fall som gäller personer under 15 år och konstaterar att förundersökningen bör göras utföras i brådskande ordning.²⁵⁷ Barnombudsmannen anser att det även finns andra brister i det straffrättsliga systemet när det gäller barn och ungdomar. Unga som begår brott ska garanteras möjlighet att systematiskt använda långvariga tjänster och det sociala arbetet för unga och ungdomsarbets tjänster ska utvecklas för att hjälpa dem. Dessutom ska de olika sektorerna förtydliga sin ansvarsfördelning och förbättra koordineringen av arbetet. Barnombudsmannen har också konstaterat att minderåriga fångars ställning ska avgöras på annat sätt än genom att minderåriga anvisas till samma lokaler som vuxna vid häktning och ovillkorligt fängelsestraff. Även Människorättscentret har konstaterat att det inte finns några fängelseutrymmen som är avsedda endast för minderåriga trots att vuxna och minderåriga fångar enligt fängelselagen²⁵⁸ aldrig får placeras på samma avdelningar.²⁵⁹

Barnombudsmannen har fäst uppmärksamhet vid rättsskyddet för barn och unga med ställning som flykting eller asylsökande samt vid tillgodoseendet av deras rättigheter. Det är till exempel problematiskt att ta barn i förvar i asylprocessen, eftersom barnen kan hållas i förvar med sina föräldrar under långa perioder. Enligt barnombudsmannen borde detta missförhållande rättas till.²⁶⁰ Enligt diskrimineringsombudsmannen är det också problematiskt att mammor och barn skilts åt under asylprocessen på grund av att det inte har funnits lämpliga förvarsplatser.²⁶¹

Brister i rättsväsendets verksamhet

Det problem som funnits länge i Finland, fördröjda rättegångar, har fortfarande inte åtgärdats trots några lagändringar som förbättrat situationen. Fördröjda rättegångar kan vara ett särskilt allvarligt problem i ärenden som kräver brådskande handläggning. Riksdagens justitieombudsman har lagt märke till att den nuvarande straffprocessen och systemet för ändringsökande inte har skapats för att behandla exceptionellt omfattande fall, som det förekommer allt fler av. För lite resurser i hela straffprocesskedjan medverkar till fördröjningen av behandlingen av brottmål. Förutom att rättegången fördröjs kan även kostnaderna och avgifterna för rättegången förhindra att rättsskyddet förverkligas.²⁶²

Riksdagens justitieombudsman har konstaterat att Domstolsverket som inledde sin verksamhet i början av 2020 har förbättrat domstolarnas strukturella oberoende från justitieministeriet. Det finns dock brister i oberoendet på grund av det stora antalet domare på viss tid och eftersom kommunfullmäktige utser nämndemän för tingsrätterna utifrån politiska kvoter.²⁶³

Gottgörelse av kränkningar av de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Enligt riksdagens justitieombudsman är författningsgrunden för gottgörande av kränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bristfällig. I fråga om rättegångens längd och dröjsmål i handläggningen är det möjligt att få gottgörelse, men man har inte vidtagit åtgärder för att materiellt ändra skadeståndslagen från det allmänna skadeståndsskyldighet vid kränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.²⁶⁴

256 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 48.

257 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 175-176.

258 Fängelselagen 23.9.2005/767, 5 kap. 2 § <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2005/20050767>

259 IOK/35/2019 (n 95), 15-16.

260 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 22 och 50.

261 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 51-52.

262 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 132.

263 Ibid, 132.

264 Ibid.

Asylsökandes och papperslösa personers rättsskydd

Det finns brister i tillgodoseendet av de asylsökandes rättsskydd. Justitieombudsmannen har gett Migrationsverket flera anmärkningar om lagstridig fördröjning i behandlingen av ärenden, men situationen vad gäller handläggningstider är fortsättningsvis dålig. Migrationsverket har inte kunnat iakttä de tidsfrister som föreskrivs i utlänningslagen vid behandlingen av asylansökningar och ansökningar om uppehållstillstånd på grund av familjeband eller arbete.²⁶⁵

Begränsningen av rättshjälpen för asylsökande 2016 har lett till att många asylsökande inte får någon rättshjälp över huvudtaget i det första skedet av behandlingen. Avsaknaden av rättshjälp kan leda till rättsskyddsproblem och göra det svårare att reda ut ärendet också i det skede då man söker om ändring. Utlänningar som tagits i förvar känner ofta inte till sina rättigheter och sin egen situation på grund av brist på juridisk rådgivning.²⁶⁶

Även diskrimineringsombudsmannen har redan i flera år lyft fram problem i fråga om asylsökandes och papperslösa personers rättsskydd. Diskrimineringsombudsmannen har föreslagit att man utöver att utveckla asylprocessen som ett alternativ lösning ska främja legalisering av vistelsen för personer som fått avslag på sin asylansökan genom nödvändiga lagändringar.²⁶⁷

Även Människorättscentret har fäst uppmärksamhet vid bristerna i de asylsökandes rättsskydd. De största bristerna som Människorättscentret nämnt är bland annat bristen på information om rättshjälp, alltför stränga kriterier för att erbjuda gratis rättshjälp, korta tidsfrister för ändringssökande samt att möjligheten till uppehållstillstånd på basis av humanitärt skydd har slopats.²⁶⁸ Människorättsdelegationen

rekommenderade 2018 och vidare för regeringsperioden 2019-2023 att de asylsökandes rättsskydd bland annat i fråga om besvärstider och tillgång till rättshjälp ska återställas till den form de hade före ändringarna i utlänningslagen 2016.²⁶⁹

Rättsskydd för personer med funktionsnedsättning

Riksdagens justitieombudsman har i sin laglighetsövervakning observerat att de vanligaste bristerna vad gäller rättsskyddet för personer med funktionsnedsättning är fördröjningar i behandlingen av ansökningar om tjänster eller förmåner samt myndighetens försummelse av sin skyldighet att fatta beslut. Justitieombudsmannen har till exempel konstaterat att beslut som gäller service för personer med funktionsnedsättning ska fattas utan dröjsmål när utredningar i ärendet har erhållits. Ställföreträdaren för biträdande justitieombudsmannen har också betonat att beslut som gäller socialvård ska fattas i tillräckligt god tid innan giltighetstiden för det föregående beslutet går ut, så att klientens tillgång till stöd inte avbryts utan anledning.²⁷⁰ Justitieombudsmannen har påpekat²⁷¹ att god förvaltning förutsätter ett adekvat svar på sakliga förfrågningar till myndigheterna utan ogrundat dröjsmål. Dessutom ska kommunens eller serviceproducentens skriftliga svar på kontakter och anmärkningar ges inom skäligen tid.²⁷²

Flera av justitieombudsmannens avgöranden har gällt rättsskyddsproblem i fråga om serviceplaner. Det är särskilt viktigt att det finns en individuell serviceplan då en person

269 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 6.

270 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 69.

271 Riksdagens justitieombudsman, Perusturvakuntayhtymä Karviaisen vammaispalvelujen toiminta EOAK/1283/2018 (5.2.2019) (på finska) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1283/2018>.

272 Riksdagens justitieombudsman 2019 (n 118), 70.

265 Ibid, 131, 226-228.

266 Ibid, 130.

267 Diskrimineringsombudsmannen 2019 (n 98), 38-40.

268 IOK/35/2019 (n 95), 11-12.

med funktionsnedsättning och en myndighet är oeniga om hur servicen för personer med funktionsnedsättning eller servicen enligt socialvårdslagen ska genomföras. Av serviceplanen ska framgå klientens och myndighetens eventuella avvikande åsikter så att klientens avvikande åsikt framgår vid ändringssökande. Serviceplaner ska göras upp utan dröjsmål. Riksdagens justitieombudsman ansåg att tiden för att utarbeta en serviceplan för ett barn, ett och ett halvt år, var lagstridig. I fallet hade ingen serviceplan utarbetats utan dröjsmål trots att klaganden flera gånger hade begärt att en plan skulle göras upp.²⁷³

Riksdagens justitieombudsman har i tre avgöranden ansett att FPA borde ha fattat ett överklagbart beslut om den klagandes krav på direktupphandling i tolkningsärenden. FPA hade ansett att behandlingen av kravet på direktupphandling av tolkningstjänster var faktisk förvaltningsverksamhet och att anstalten därför inte behövde ge klaganden ett överklagbart beslut. Enligt justitieombudsmannen är ett beslut dock en fråga som berör användarens rättigheter såtillvida att det ska kunna föras till domstol för avgörande på det sätt som förutsätts i 21 § i grundlagen. För att tillgodose rättsskyddet bör serviceanvändare ha möjlighet att överklaga om de anser att det är nödvändigt att ordna tolkningstjänsten individuellt på grund av de egna särskilda behoven och de serviceproducenter som valts vid direktupphandlingen inte är lämpliga med tanke på serviceanvändarens behov.²⁷⁴

Rättsskydd för Tullens och brottspåföljdsmyndighetens kunder

Biträdande justitieombudsmannen har kommenterat Tullens förfaringssätt med tanke på garantierna för god förvaltning. Motiveringarna till Tullens beslut har varit bristfälliga i vissa beslut och rätten att bli hörd har inte alltid möjliggjorts. Avsaknaden av motiveringar till beslutet

har gjort det svårare att söka ändring och föra ärendet till domstol för avgörande. Enligt biträdande justitieombudsmannen förekommer det också brister i den juridiska kompetensen hos Brottspåföljdsmyndighetens tjänstemän, vilket kan leda till att fångarnas rättsskydd kränks.²⁷⁵

Resursbrist ett hinder för tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Riksdagens justitieombudsman har i sina avgöranden konstaterat att Migrationsverkets resursbrist i flera fall har lett till att behandlingstiderna har fördröjts för mycket.²⁷⁶ Även justitiekanslern i statsrådet har ingripit i myndigheternas resursbrist som en av orsakerna till problemen med att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Enligt justitiekanslern är de situationer där nödvändig lagstiftning som främjar de grundläggande fri- och rättigheterna stadgas så att den inte innehåller tillräckliga och realistiska resurser särskilt problematiska. Bristen på resurser leder i värsta fall till och med till att laglighetsövervakarna måste konstatera att lagen har överträtts. Exempelvis i genomförandet och övervakningen av social- och hälsovården finns det belastning och problem som bara ökar om lagstiftningen reformeras utan att man säkerställer att det finns tillräckliga resurser. Därför har justitiekanslern konstaterat att strävan efter att främja de grundläggande fri- och rättigheterna inte får leda till en så kallad "önskelagstiftning", vars mål är utmärkta men där det inte finns tillräckliga metoder för att genomföra lagstiftningen.²⁷⁷

275 Ibid, 187-189, 208-211.

276 Ibid, 226-228.

277 Justitiekanslern i statsrådet 2019 (n 126), 78-82.

273 Ibid.

274 Ibid, 74.

Bedömning av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Rådet för bedömning av lagstiftningen ger utlåtanden om regeringens propositionsutkast. Rådet har i sin årsrapport 2019 konstaterat att det har funnits brister i bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna eftersom de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna ofta granskas endast på lagstiftningsnivå i stället för att man skulle behandla tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna i samhället eller en reforms konsekvenser för människors och företags vardag. Det har också förekommit brister i hörandet av olika intressentgrupper och samhällsgrupper i lagberedningen. I statsrådets U-skrivelser till riksdagen granskas sällan konsekvenser för de mänskliga rättigheterna, konsekvenser för kön, social- och hälso- och sjukvård, konsekvenser för säkerheten samt konsekvenser för arbetslivet och sysselsättningen. För att utveckla lagberedningsverksamheten har rådet för bedömning av lagstiftningen rekommenderat att lagstiftningsprojektens planmässighet förbättras, så att författningsprojekt inte behöver genomföra för brådskanie.²⁷⁸

Justitiekanslern i statsrådet har konstaterat att bedömningen av konsekvenserna för barn i samband med lagstiftning och beslutsfattande är splittrad, sporadisk, knapp samt innehållsmässigt och metodiskt bristfällig. Dessutom saknar bedömningarna ett konkret perspektiv som sträcker sig ända till vardagen. Det är viktigt att barnkonsekvensanalysen och utnyttjandet av den information bedömningen ger förbättras genom ett politiskt åtagande om god lagberedningssed och ett systematiskt arbetsätt för att stärka kunskapsbaserat beslutsfattande och mångsidig bedömningskompetens. Enligt justitiekanslern genomför kommunerna bedömningar av konsekvenserna för barn bättre än staten, men även kommunerna kan förbättra sig genom att göra mer systematiska bedömningar.²⁷⁹

279 Justitiekanslern i statsrådet, 'Tiedämmekö sittenkään kuinka lapsiystävällinen Suomi on ja kuinka hyvin lapsen oikeudet toteutuvat' (4.6.2019) (på finska) <https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuorot/513/tiedammeko-sittenkaan-kuinka-lapsiystavallinen-suomi-ja-kuinka-hyvin-lapsen-oikeudet-toteutuvat/>.

278 Rådet för bedömning av lagstiftningen, Årsöversikt 2019, Statsrådets kanslis publikationer 2020:5 (Rådet för bedömning av lagstiftningen 2019) https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162158/VNK_2020_5.pdf?sequence=4&isAllowed=y, 22, 25 och 30.

Även barnombudsmannen har i sin årsbok 2020 lyft fram behovet av att fastställa barnets bästa och ta i bruk fullständiga bedömningar av konsekvenserna för barn. Även om det finns metoder för att bedöma beslutens konsekvenser för barn genomförs de inte i full utsträckning i det samhälleliga beslutsfattandet. Brister i bedömningen av barnets bästa och konsekvenser för barnet kan leda till ytliga motiveringar om att det inte finns några konsekvenser för barnen eller till att det saknas en informationsbaserad och mångsidig bedömning, om man bedömer att det förekommer konsekvenser för barnen. Nämnden har konstaterat att en bedömning av konsekvenserna för barn ska göras både i lagberedningen och i andra åtgärder enligt regeringsprogrammet, så att besluten inte leder till direkt eller indirekt diskriminering av barn.²⁸⁰

280 Barnombudsmannen 2020 (n 94), 6.

Människorättsdelegationen har gett rekommendationer om bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Enligt Människorättsdelegationen bör man effektivisera förhandsbedömningen av konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i lagstiftningen, olika myndighetsprojekt samt i statsbudgeten och kommunernas budgetar och fästa särskild uppmärksamhet vid anhopningen av negativa konsekvenser. Även rådet för bedömning av lagstiftningen ska i sin verksamhet fästa större uppmärksamhet än tidigare vid frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.²⁸¹

281 Människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 1; bakgrundsmaterial till människorättsdelegationens rekommendationer (n 103), 7-9.

Avgöranden och rekommendationer till Finland av internationella övervakningsorgan för konventioner

Europarådet (ER)

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

- Europadomstolen gav ett avgörande gällande Finland i fallet SA-Capital Oy v. Finland den 14 maj 2019. Fallet handlade om en process som avslutats med ett avgörande av högsta förvaltningsdomstolen i en asfaltkartellfråga. Enligt Europadomstolen hade det i ärendet lagts fram ett tillräckligt antal bevis om SA-Capital Oy:s delaktighet i kartellen, och behandlingen av ärendet i högsta förvaltningsdomstolen hade i det stora hela varit rättvis. Europadomstolen ansåg därför att man inte hade brutit mot artikel 6 om rätten till en rättvis rättegång i Europakonventionen.²⁸²
- Europadomstolen gav ett avgörande gällande Finland i fallet N.A. v. Finland den 14 november 2019. Europadomstolen ansåg att de finländska myndigheterna var eller borde ha varit medvetna om de omstän-

digheter som tydde på att en asylsökandes återvändande till Irak kunde utsätta personen för livsfara eller risk för att behandlas illa. Enligt Europadomstolen motsvarade de finländska myndigheternas bedömning av dessa omständigheter inte till sin kvalitet kraven i artiklarna 2 och 3 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Därför ansågs Finland ha brutit mot Europakonventionens artikel 2 om rätten till liv och artikel 3 om förbud mot tortyr eller omänsklig behandling.²⁸³

Finland bad i september 2020 Europadomstolen med stöd av dess regel 80²⁸⁴ om en ny granskning av avgörandet på grund av den nationella åtalsprövningen.²⁸⁵ I oktober 2020 väckte statsåklagaren åtal för grovt bedrägeri och grov förfalskning. Den åtalade är en kvinna som lämnat in ett klagomål till Europadomstolen och en

282 SA-Capital Oy v. Finland (ansökningsnr 5556/10), Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (14.2.2019, domen vann laga kraft 14.5.2019) [https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22fulltext%22:\[%22sa-capital%20oy%20v.%20finland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-189791%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22fulltext%22:[%22sa-capital%20oy%20v.%20finland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-189791%22]}).

283 N.A. v. Finland (ansökningsnr 25244/18), Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (14.10.2019, domen vann laga kraft 14.2.2020) [https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22fulltext%22:\[%22N.A.%20v.%20finland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-198465%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22fulltext%22:[%22N.A.%20v.%20finland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-198465%22]}).

284 Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, domstolens regler, regel 80 https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf.

285 Yle, 'Oikeus on vanginnut irakilaismiehen huijauksuoleman tutkinnassa tyttären ja vävyn - Molempia epäillään törkeistä petoksista' (8.5.2020) (på finska) <https://yle.fi/uutiset/3-11342095>.

person som hör till hennes närmaste krets. Enligt åtalen var de uppgifter som lämnades till Europadomstolen om en asylsökandes död efter att personen återvänt till Irak osanna och de skriftliga bevisen i ärendet förfalskade. Det har också väckts åtal mot kvinnan för osann utsaga vid myndighetsförfarande. Åtalet gäller misstänkt lämnande av falska uppgifter i ett förhör med den asylsökande år 2015.²⁸⁶

Europeiska kommittén för sociala rättigheter (EKSR)

- EKSR gav den 22 januari 2019 ett avgörande i det kollektiva klagomålet ATTAC rf, Globalt socialt arbete rf och Jordens vänner i Finland rf v. Finland (nr 163/2018). Klagomålet gällde konsekvenserna av förhandlingsprocessen om ett frihandelsavtal mellan EU och Kanada (CETA) för de rättigheter som i den europeiska sociala stadgan garanteras i Finland. Kommittén ansåg i sitt avgörande att den inte hade befogenhet att undersöka avtalsförhandlingarna och inte heller på förhand hur avtalet påverkar den nationella lagstiftning som verkställer konventionen eller de åtgärder som vidtagits på basis av den. Kommittén beslöt därför att inte undersöka klagomålet.²⁸⁷
- EKSR har granskat verkställandet av tidigare avgöranden av kollektiva klagomål i Finland. År 2014 reviderade Europarådets ministerkommitté den periodiska rapporteringen för den europeiska sociala stadgan

så att kommittén för sociala rättigheter granskar hur kommitténs tidigare avgöranden har verkställts. För Finlands del granskades i januari 2019 fem tidigare avgöranden av klagomål. EKSR har varit missnöjd med att det tagit länge att verkställa avgörandena och konstaterat att verkställandet är otillräckligt. Kommittén konstaterade i fråga om dem alla att de verkställande åtgärderna fortsättningsvis inte har slutförts och att regeringen ska lämna in ytterligare information i oktober 2019.²⁸⁸

- EKSR publicerade sin årsrapport för 2019 den 24 mars 2020. Temat för rapporten var artiklarna om barn, familjer och invandrare i den europeiska sociala stadgan. Rapportens måltidpunkt var tiden mellan 2014 och 2017. För Finlands del ansågs två punkter i stadgan inte uppfylla kraven (8 § 2 och 27 § 3). Kommittén ansåg att lagen inte gör det möjligt att återställa anställningsförhållandet för en person som har sagts upp olagligt på grund av graviditet eller andra familjeskäl ens efter att personen vunnit rättegången. Vid två punkter krävde kommittén ytterligare information för att kunna fatta sitt beslut (7 § 10 och 19 § 1). Dessa gällde skydd av barn mot sexuellt utnyttjande samt otillräckliga åtgärder mot rasism, hatretorik och främlingsfientlighet, bland annat i den offentliga debatten. Finland ansågs ha uppfyllt kraven i punkt 26.²⁸⁹

286 Åklagarmyndigheten, "Åtal väckt i ärendet som rör Europadomstolens fällande dom" (23.10.2020) https://syttajalaitos.fi/-/syytteet-nostettu-eit-n-langgettavaan-tuomioon-liittyvassa-asiassa?languaged=sv_SE.

287 Människorättscentret, 'EN: Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea jätti tutkimatta CETA-neuvottelujen koskeneen valituksen' (4.2.2019) (på finska) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=7424733>; Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, Decision on Admissibility and on Immediate Measures (22.1.2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/7424831/cc-163-2018-dadmissandimmed-en.pdf>.

288 Människorättscentret, "Europeiska kommittén för sociala rättigheter är missnöjd med det långsamma verkställandet av beslut om kollektiva klagomål" (29.1.2019) <https://www.manniskorattscen-tret.fi/?x180676=333232>.

289 Människorättscentret, "Den Europeiska kommittén för sociala rättigheter har publicerat årsrapport 2019" (25.4.2020) <https://www.manniskorattscen-tret.fi/?x180676=717176>; Europeiska kommittén för sociala rättigheter, Conclusions 2019 Finland (mars 2020) <https://rm.coe.int/rapport-fin-en/16809cfbae>.

Europarådets expertgrupp mot människohandel (GRETA)

- GRETA publicerade sin andra rapport om Finland den 5 juni 2019. I rapporten utvärderar GRETA genomförandet av Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel i Finland. GRETA uppmanar bland annat till att godkänna det nationella handlingsprogrammet och/eller strategin mot människohandel, utveckla och upprätthålla ett heltäckande datainsamlingssystem samt öka åtgärderna för att förebygga människohandel riktad mot barn. Dessutom uppmanar GRETA att vidta olika åtgärder för att identifiera och hjälpa offren, ge polis- och gränsmyndigheterna anvisningar om hur offrens återhämtnings- och betänketid ska iakttas, se till att brottskadlagen tillämpas på alla offer samt vidta ytterligare åtgärder vid straffrihet.²⁹⁰

Europarådets expertgrupp för åtgärder mot våld mot kvinnor och våld i hemmet (GREVIO)

- Europarådets expertgrupp för åtgärder mot våld mot kvinnor och våld i hemmet (GREVIO) har den 2 september 2019 gett en rapport om Finland, i vilken den bedömer Finlands genomförande av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Rapporten är GREVIO:s första rapport om Finland och den följer GREVIO:s besök i

Finland hösten 2018. GREVIO lyfter bland annat fram frågor som gäller utbildning av yrkesutbildade personer samt barnens ställning och beviljande av uppehållstillstånd. Övriga teman som GREVIO nämner är stärkandet av det könsspecifika perspektivet, iakttagandet av diskrimineringsförbudet och det offercentrerade perspektivet i verkställandet av konventionen. Enligt GREVIO bör man säkerställa tillräckliga resurser för arbetet mot våld mot kvinnor och stödja organisationer i deras arbete samt vidta åtgärder för att bland annat samla in information och garantera stöd till offren.²⁹¹

Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI)

- ECRI publicerade sin femte rapport om Finland den 10 september 2019. ECRI har för Finland presenterat 20 rekommendationer för att bekämpa rasism och intolerans.²⁹² ECRI har bland annat rekommenderat att diskrimineringsombudsmannens befogenheter ska ändras så att de omfattar rätten att undersöka enskilda fall av påstådd diskriminering i arbetslivet och rätten att väcka talan i domstol på eget initiativ. När det gäller hatretorik och hatbrott har ECRI till exempel rekommenderat att man skapar ett heltäckande system för insamling av information om fall av rasistisk och homo-/transfobisk hatretorik och hatbrott samt att man utarbetar en heltäckande strategi för att lösa problemet med rasistisk och

290 Människorättscentret, "Europarådet granskar Finlands åtgärder mot människohandel" (5.6.2019) <https://www.manniskorattscen-tret.fi/?x180676=425452>; Europarådets expertgrupp mot människohandel (GRETA), Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland GRETA(2019)06 (5.6.2019) <https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-the-council-of-europe-conventi/168094c77b>.

291 Människorättscentret, "Europarådet granskar våld mot kvinnor och familjerelaterat våld i Finland" (3.9.2020) <https://www.manniskorattscen-tret.fi/?x180676=502369>; Europarådets expertgrupp för åtgärder mot våld mot kvinnor och våld i hemmet (GREVIO), Baseline Evaluation Report Finland, Istanbul Convention GREVIO/Inf(2019)9 (2.9.2019) <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>.

292 Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI), rapport om Finland (femte rapporteringsomgången) (på finska) <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>.

homo-/transfobisk hatretorik. ECRI har upprepat sin rekommendation om att inrätta ett organ som är oberoende av polisen och åklagarmyndigheterna i syfte att undersöka påstådda fall av rasdiskriminering samt fall av missbruk inom polisen.²⁹³

Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter

- Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter publicerade den 31 oktober 2019 en rapport om Finland. Kommittén har lyft fram flera teman om vilka den gav rekommendationer som kräver omedelbara åtgärder samt utvecklingsförslag på längre sikt.²⁹⁴ De rekommendationer som krävde omedelbara åtgärder var att öka resurserna och utbildningen för de lagövervakande aktörer som behandlar hatbrott, förnya finansieringen av den interkulturella dialogen, utveckla sametingets vallängd, stärka sametingets rätt att delta och trygga tvåspråkigheten. De övriga rekommendationerna gällde bland annat dialogen med karelskspråkiga, social- och hälsovårdstjänster på svenska och samiska samt modersmålsundervisning i romani och karelska.²⁹⁵

293 Människorättscentret, "Finland får rekommendationer av Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans" (16.9.2019) <https://www.manniskorattscenret.fi/?x180676=513942>; Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI), rapport om Finland (femte rapporteringsomgången) CRI(2019)38 (10.9.2019) (på finska) <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>.

294 Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter, den femte rapporten om Finland ACFC/OP/V(2019)001 (31.10.2019) <https://1586428.168.directo.fi/@Bin/f78a1fc5c36b8cf8f87f9b4bb2247f15/1603178220/application/pdf/8415373/5th%20OP%20Finland%20EN.docx.pdf>.

295 Människorättscentret, 'EN - Suomen kehitettävä kaksikielisyttään ja yhteistyötään saamelaisten kanssa' (31.10.2019) (på finska) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=8415196>.

Förenta nationerna (FN)

- FN:s kommitté för mänskliga rättigheter publicerade den 1 februari 2019 två avgöranden som gäller Finland. Avgörandena handlade om besvärssärenden som gäller förutsättningarna för godkännande av sametingets vallängd till följd av högsta förvaltningsdomstolens beslut av den 30 september 2015. I avgörandena konstateras att Finland har brutit mot artikel 25 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter separat eller tillsammans med konventionens artikel 27. Kommittén har rekommenderat att 3 § i sametingslagen omprövas så att förutsättningarna för rösträtt vid val till sametinget fastställs och tillämpas med respekt för samernas rätt att utöva sin interna självbestämmanderätt i enlighet med artiklarna 25 och 27 i konventionen. Dessutom rekommenderar kommittén att alla nödvändiga åtgärder vidtas för att förhindra motsvarande rättskränkningar i framtiden.²⁹⁶

296 Människorättscentret, "FN:s människorättskommitté avgjorde klagomål över upptagning i sametingets vallängd" (4.2.2019) <https://www.manniskorattscenret.fi/?x180676=332065>; FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2668/2015 CCPR/C/124/D/2668/2015 (1.2.2019) https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/FIN/CCPR_C_124_D_2668_2015_28169_E.pdf; FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2950/2017 CCPR/C/124/D/2950/2017 (1.2.2019) https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/FIN/CCPR_C_124_D_2950_2017_28170_E.pdf.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi